

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM**

PARALELNO IZVJEŠĆE SA LISTOM PITANJA

**o provedbi
UN-ove KONVENCIJE O
PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Zagreb, veljača 2020.

Sadržaj

UVOD	4
POPIS SUDIONIKA.....	6
SAŽETAK.....	7
ČLANCI 1.-2. SVRHA I DEFINICIJA	8
ČLANCI 3.-4. OPĆA NAČELA I OPĆE OBAVEZE	8
ČLANAK 5. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA.....	10
ČLANAK 6. ŽENE S INVALIDITETOM.....	13
ČLANAK 7. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	14
ČLANAK 8. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI.....	16
ČLANAK 9. PRISTUPAČNOST	17
ČLANAK 11. RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA.....	21
ČLANAK 12. JEDNAKOST PRED ZAKONOM.....	22
ČLANAK 13. PRISTUP PRAVOSUĐU	23
ČLANAK 14. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	24
ČLANAK 15. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA.....	26
ČLANAK 16. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	28
ČLANAK 17. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE	30
ČLANAK 19. NEOVISNO ŽIVLJENJE I UKLUČENOST U ZAJEDNICU	31
ČLANAK 20. OSOBNA POKRETLJIVOST	34
ČLANAK 21. SLOBODA IZRAŽAVANJA I MIŠLJENJA TE PRISTUP INFORMACIJAMA.....	35
ČLANAK 23. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI	36
ČLANAK 24. OBRAZOVANJE.....	38
ČLANAK 25. ZDRAVLJE	42
ČLANAK 26. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA.....	45
ČLANAK 27. RAD I ZAPOŠLJAVANJE.....	46
ČLANAK 28. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA	47
ČLANAK 29. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU.....	48
ČLANAK 30. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	49
ČLANAK 31. STATISTIKA I PRIKUPLJANJE PODATAKA.....	51
ČLANAK 32. MEĐUNARODNA SURADNJA	51
ČLANAK 33. NACIONALNA PROVEDBA I PRAĆENJE.....	51

UVOD

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nezavisno je tijelo koje štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona (Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, NN, br. 107/07). Budući da je UN KPOSI najznačajniji međunarodni ugovor za prava osoba s invaliditetom, POSI štiti, prati i promiče KPOSI sukladno članku 33, st. 2 KPOSI. Vlada RH u izvješćima međunarodnih i drugih organizacija navodi POSI u tom svojstvu usprkos tomu što osim Zakona o POSI, gdje se izričito ne navodi KPOSI, ni u drugim dokumentima ne navodi tu ulogu.

Djelokrug rada POSI propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (dalje ZPOSI) te uz ostalo obuhvaća aktivnosti podizanja razine svijesti, istraživanja, prikupljanja i obrade podataka, predlaganje dopuna i izmjena zakona u svrhu njihova usklađivanja s međunarodnim dokumentima kao što su KPOSI, podnošenje godišnjih izvješća Hrvatskom saboru, izvještavanje međunarodnih i domaćih organizacija o stanju prava osoba s invaliditetom u RH, podnošenje Izvješća Agenciji EU-a za temeljna prava, postupanje po pritužbama osoba s invaliditetom kao i obilazak ustanova u kojima žive, borave, rade ili se obrazuju OSI.

Na temelju ZPOSI, Pravobranitelj intenzivno surađuje i u svoj rad uključuje OSI neposredno odnosno posredstvom organizacija koje ih predstavljaju, vodeći računa da se uključuju organizacije na nacionalnoj i na lokalnoj razini. Također surađuje s institucijama u svrhu unaprjeđenja položaja OSI.

Sukladno čl. 4. st. 3. KPOSI i čl. 8 st. 2 ZPOSI¹ te polazeći od načela „Ništa o nama bez nas“ 2017. godine POSI je osnovao Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je sastavljen od osoba različitih profila, a koje aktivno zagovaraju prava OSI u RH.²

Sukladno djelokrugu rada propisanom ZPOSI, u ovom Paralelnom izvješću POSI daje mišljenje o provedbi Zaključnih primjedbi i preporuka na Inicijalno izvješće Republike Hrvatske, Odbora za prava osoba s invaliditetom od 14. travnja 2015. godine, CRPD/C/HRV/CO/1, listu pitanja te prikaz stanja prava i položaja OSI i promjena od 2015. do 2020. godine.

Polazište predmetnog Izvješća prvenstveno su iskustva POSI prezentirana kroz izvješća o radu od 2015. do 2018. godine koje podnosi Hrvatskom saboru, kao i mišljenja stručnjaka, nezavisnih institucija, saveza i udruga OSI, a usmjereno na izazove iz Nacionalne strategije³ i pozitivnopravne relevantne propise ključne za implementaciju temeljnih načela KPOSI.

S obzirom na potrebu cjelovitijeg i jasnijeg prikaza stanja u područjima obuhvaćenim člancima KPOSI, smatramo bitnim u Izvješće uključiti zapažanja i preporuke POSI te listu pitanja, a što je dovelo do prekoračenja broja preporučenih stranica.

---

¹ Narodne novine, br. 107/07.

² Savjet se sastoji od 15 članica i članova i 15 njihovih zamjena.

³ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. (Narodne novine, br. 42/17).

PREGLED KRATICA

Kratica	Naziv
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
EU	European Union (Europska unija)
HJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MOBMS	Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
MP	Ministarstvo pravosuđa
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
PRS	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
SZO	Svjetska zdravstvena organizacija
TUR	Teškoće/ama u razvoju
UOSI	Udruga osoba s invaliditetom
VE	Vijeće Europe
ZPOSI	Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom

POPIS SUDIONIKA

Savezi i udruge osoba s invaliditetom:

Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH)

Hrvatski savez slijepih

Hrvatski savez udruga za osobe s intelektualnim teškoćama

Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara

Udruga za samozastupanje

Udruga RODA – Roditelji u akciji

23 udruge: Udruga HIVIDR-a SPLIT; Udruga SRCE; Udruga MOJE DIJETE SOLIN; DRUŠTVO TJELESNIH INVALIDA GRADA RIJEKE; Udruga OSI „SUNCE“; PLIVAČKI KLUB „CIPAL“ SPLIT; HRVATSKI SAVEZ Udruga OSICE (Udruga OSI „Priatelj“ Matković, Udruga „Korak dalje“ Daruvar, Udruga OSI Sisačko-moslavačke županije, Udruga „Kolibrići“, Udruga „KAS“ Sisak, Udruga „Vukovarski leptirići“, Udruga „Anđeli“, Udruga „TOMS“, Udruga „UTIS“, Udruga „Djeca Pelješca“); Udruga ZA SINDROM DOWN 21 SPLIT; Udruga DRAVET SINDROM HRVATSKA; Udruga LASTAVICE; Udruga NAŠA DICA KAŠTEL NOVI; Udruga MLADIH PRIJATELJ; Udruga OSI SVETI BARTOLOMEJ KNIN; INICIJATIVA ZA PRISTUPAČNI SPLIT

Stručnjaci iz akademske zajednice:

prof. dr. sc. Lelia Kiš-Glavaš, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

doc. dr. sc. Tihomir Žiljak, Pučko otvoreno učilište u Zagrebu

prof. dr. sc. Zdravka Leutar, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

dr. sc. Mirna Sabljarić, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

prof. dr. sc. Kristina Urbanc, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

prof. dr. sc. Slađana Štrkalj-Ivezić, spec. psihijatar, dr. med.

doc. dr. sc. Marko Buljevac, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Nezavisne institucije:

Pučki pravobranitelj

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Pravobranitelj za djecu

SAŽETAK

U Registru osoba s invaliditetom Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo na dan 23. siječnja 2020. registrirano je 496.646 osoba s invaliditetom, od čega je 196.609 žena (39,6%) te 300.037 muškaraca (60,4%). Ako u RH prema procjenama Državnog zavoda za statistiku trenutno živi 4.087.843 stanovnika, to bi značilo da je udio OSI u ukupnom broju stanovnika RH 12%.

Prema podatcima o obrazovanju muških OSI, 63,5% ima OŠ, nezavršenu OŠ i bez OŠ; 28,5% SSS; 6% VSS/VŠS te 2% ima završeno obrazovanje u posebnim ustanovama i po posebnom programu. Kada govorimo o ženama OSI, 72,8% ima OŠ, nezavršenu OŠ i bez OŠ; 18,2% SSS; 7,2% VSS/VŠS te 1,8% ima završeno obrazovanje u posebnim ustanovama i po posebnom programu. Nekom obliku zlostavljanja bilo je izloženo 288 OSI, od čega je 117 žena (40%) te 171 muških (60%), pri čemu je najveći broj, 128 (44%) zlostavljenih kod oba spola u dobroj skupini od 10 do 24 godine (djeca i mladež). Mada su poslodavci u očeviđnik zaposlenih OSI prijavili 19.669 osoba, njih 11.529 zadovoljava kriterije propisane Pravilnikom o očeviđniku (Narodne novine, br. 75/18).

Mišljenja smo da su promjene u sustavu, a to se primarno odnosi na zakonodavne promjene u razdoblju od 2015. do 2020. godine, učinjene stihijski i pod različitim pritiscima, bez sveobuhvatnih analiza potreba.

Još uvijek postoje izrazite prepreke u pristupu informacijama, zdravstvu, obrazovanju, zapošljavanju, radu te ostvarivanju prava na naknadu s osnove invaliditeta. Razumna prilagodba nije definirana u zakonodavstvu u raznim područjima te je uskraćivanje razumne prilagodbe i dalje temeljna zapreka u ostvarivanju jednakosti osoba s invaliditetom u pristupu pravima i uslugama. Za ostvarivanje temeljnog prava na neovisno življenje i život u zajednici nisu stvoreni preduvjeti – osiguravanje pristupačnosti i mobilnosti, različiti dostupni i pristupačni servisi, osobna asistencija, pristup radu i zapošljavanju, materijalna egzistencija i prostori za stambeno zbrinjavanje. Posebno je vidljiv nedostatak sustavnih rješenja usmjerenih na posebne kategorije osoba s invaliditetom, kao što su osobe s mentalnim i intelektualnim oštećenjima, osobe s autizmom, roditelji s invaliditetom, djeca s teškoćama u razvoju najranije dobi... Zabrinjava činjenica da u odnosu na deinstitucionalizaciju nismo postigli zacrtane pomake posljednjih 5 godina, niti jedan državni dom nije transformiran u centar usluga u zajednici, dok se udomiteljstvo za odrasle osobe smatra izvaninstitucijskom uslugom. Obrazovanje u ustanovama socijalne skrbi ne smatra se segregacijom, a obrazovanje općenito još uvijek nije dovoljno prilagođeno, pristupačno i prihvatljivo za svu djecu, učenike i studente. U ostvarivanju socijalnih prava još uvijek uz kriterij težine invaliditeta i potrebe za podrškom, odlučujući su i drugi kriteriji (uzrok invaliditeta, prihodovni ili imovinski cenzus), dok su zakonodavna rješenja često prepreka osamostaljivanju osobe i neovisnom življenju. Organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima OSI, kao i njihovim predstavnicima, slabi zagovaračka uloga. Osobe s invaliditetom participiraju u pripremi zakonodavnih rješenja kroz Vladino povjerenstvo za OSI, radne skupine i neformalne sastanke, međutim mišljenja smo da je često njihova uloga samo formalne naravi.

Prema mišljenju POSI, a što je vidljivo i kroz izvješća o radu od 2015. do danas, u proteklom razdoblju nije bilo prave usmjerenošti na krajnje korisnike i potrebe da se suštinskim rješenjima uspostavi dugoročno održiv i pravedan sustav zaštite i afirmacije prava. Model ljudskih prava nije u cijelosti shvaćen pa tako nije implementiran niti u društvo niti u zakonodavstvo, tako da OSI ostaju žrtve nejednakosti i velike pravne nesigurnosti. S obzirom na navedeno, smatrali smo potrebnim u ovom objedinjenom Paralelnom izvješću dati osvrт s gledišta POSI na izazove u svakodnevnom životu OSI koji i dalje nisu istinski nositelji svojih prava, nisu jednaki i vrlo često su diskriminirani.

ČLANCI 1.-2. SVRHA I DEFINICIJA

Od 2015. godine uveden je novi način vještačenja koji je u bitnome promijenio dotadašnji sustav procjene oštećenja zdravlja te je osim vještačenja stupnjeva i vrste oštećenja uveo i kriterije procjene funkcionalnih sposobnosti kako bi se cijeli postupak administrativno pojednostavio. Očekivalo se da će nalaz i mišljenje kao rezultat vještačenja dati cjelovitu sliku osobe i sadržavati sve bitne elemente za potrebe ostvarivanja prava u svim sustavima koji ta prava osiguravaju.

Međutim, to nije postignuto jer se i dalje događa da se osobu vještači više puta ako želi ostvariti prava iz više sustava umjesto da se provede jedno vještačenje i izda jedinstveni nalaz i mišljenje koje će poslužiti kao osnova za ostvarivanje različitih prava. Osim toga, nije postignuta potrebna suradnja među različitim sustavima, pogotovo u pogledu razmjene potrebnih informacija pa tako nema niti razmjene nalaza i mišljenja.

Zbog nedostatka vještaka, osobito liječnika specijalista određene specijalnosti, postupci vještačenja su dugotrajni (nekoliko mjeseci), što se negativno odražava na pravodobnost ostvarivanja značajnih prava. Osim toga, učestale su pritužbe na neujednačenost u procjenama istih ili sličnih stanja, što izravno utječe na ostvarivanje prava.

Potrebno je osigurati dovoljan broj vještaka te osigurati ciljane i kontinuirane edukacije radi stjecanja potrebnih znanja i vještina te ujednačavanja kriterija i postupanja kako se ne bi dogodilo da se ista stanja različito vještače u različitim dijelovima RH.

Definicije invaliditeta u različitim sustavima treba uskladiti s načelima KPOSI.

Republika Hrvatska i dalje nije uskladila postojeće zakonodavstvo s odredbama KPOSI.

Potrebno je obaviti sveobuhvatnu analizu postojećih zakona kako bi se utvrdilo u kojoj su mjeri usklađeni s KPOSI.

U tu svrhu potrebno je razviti i dosljedno primjenjivati matricu s procjenama učinaka zakona na osobe s različitim vrstama invaliditeta te informirati/obučiti saborske zastupnike i javne službenike o njegovoj dosljednoj i sustavnoj primjeni.

Potrebno je osigurati da se postojeće zakonodavstvo tumači u skladu sa smisлом i duhom KPOSI.

Potrebno je isticati obvezu izravne primjene KPOSI u radu svih državnih tijela.

1. Što Vlada poduzima i planira poduzeti kako bi osigurala informatičku i tehničku povezanost tijela koja priznaju na temelju nalaza i mišljenja određena prava za djecu s TUR i OSI s jedinstvenim tijelom vještačenja?
2. Na koji način Vlada planira osigurati dovoljan broj vještaka te ciljane i kontinuirane edukacije radi stjecanja potrebnih znanja i vještina kao i ujednačavanja kriterija i postupanja u vještačenju?
3. Što Vlada planira učiniti kako bi se napravila sveobuhvatna analiza zakonodavstva koje bi se uskladilo s KPOSI i tumačilo koristeći terminologiju uvrštenu u Ustav RH, a vezano za pojmove OSI i TUR?

ČLANCI 3.-4. OPĆA NAČELA I OPĆE OBVEZE

Načelo razumne prilagodbe ugrađeno je u zakonodavni okvir u područjima rada i zapošljavanja te obrazovanja, dok i dalje postoji nerazumijevanje načela razumne prilagodbe u ostalim područjima, a posebice u područjima zdravstva, prometa te pristupa javnim dobrima i uslugama.

Načelo razumne prilagodbe uneseno je i definirano Pravilnikom o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima⁴, naglašavajući time da je osiguravanje potpore pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika jedan od oblika podrške učenicima s TUR sukladno individualnim potrebama učenika, funkcionalnim sposobnostima i postignutoj razini samostalnosti učenika s tendencijom njihovog osamostaljivanja u školskoj sredini.

Univerzalni dizajn nije propisan zakonom. Niska je razina svijesti i znanja o pojmu univerzalnog dizajna.

Načela razumne prilagodbe i univerzalni dizajn trebali bi biti uvedeni u zakonodavstvo u sva područja.

1. Što Vlada namjerava poduzeti kako bi propisala oblike razumne prilagodbe i uvela univerzalni dizajn u svim područjima zakonodavstva?

Organizacije civilnog društva⁵ – Posljednjih godina uloga OCD oslabljena je u segmentu zagovaranja prava OSI. U mnogim sredinama izvan Zagreba OCD su jedina mjesta informiranja, okupljanja te osiguravanja podrške OSI. Budući da izostaje sustavno/programsко financiranje većini je ugrožena opstojnost.

Zbog nedostatka pojedinih usluga za djecu s TUR i OSI te su usluge umjesto države počele razvijati i pružati OCD OSI. U pojedinim područjima OCD su jedini pružatelji usluga o kojima ovisi zdravlje i uključenost OSI.

Značajna sredstva se osiguravaju iz različitih izvora financiranja (državnog proračuna, lutrijskih sredstava, europskoga socijalnog fonda), međutim, većina usluga provodi se putem projekata, a posredstvom OCD-a. Prema sadašnjim projekcijama prijeti gašenje više od 50% OCD-a koje štite i prate prava OSI na lokalnim razinama.

Nastojanja brojnih OCD-a u dijelovima RH da razviju socijalne i druge usluge kojih nedostaje ne smiju umanjiti obvezu države za sustavnim planiranjem različitih i održivih usluga podrške djeci s TUR i OSI, a niti odgovornost države da ih osigura.

Potrebno je osigurati ciljana sredstva namijenjena opstojnosti i djelovanju OCD-a u svrhu očuvanja i razvoja njihove zagovaračke uloge, vodeći računa o ravnomjernoj podršci na svim područjima RH.

Smatramo da je potrebno urediti i osigurati zakonodavni okvir za sustavno financiranje rada OCD OSI.

Predstavnici OCD-a koji se bave pitanjima OSI uključeni su u kreiranje politika prema osobama s invaliditetom kroz Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom i radne skupine. Međutim, mišljenja smo da je njihova uloga sudjelovanja u procesu savjetovanja i donošenju prijedloga zakona često samo formalne naravi, bez stvarnog uvažavanja njihovog mišljenja.

Iako se država poziva da omogućava participaciju OSI sukladno KPOSI⁶, zbog svih tih procesa postoji zabrinutost da se iza participacije OSI u donošenju odluka skriva prebacivanje

---

⁴ Narodne novine, br. 102/18.

⁵ Odnosi se i na čl. 19 i čl. 28. KPOSI.

⁶ Opći komentar br. 7 (2018.) Odbora za prava osoba s invaliditetom o sudjelovanju osoba s invaliditetom, uključujući djecu s TUR putem njihovih predstavničkih organizacija, u provedbi i praćenju Konvencije službeno je preveden na hrvatski jezik te je formirana radna skupina čiji je član i predstavnik POSI; međutim, iako je formirana, radna skupina se nije sastala do danas (2020. godine).

odgovornosti za nečinjenje (npr. nedonošenje Zakona o osobnom asistentu i Zakona o inkluzivnom dodatku).⁷

Smatramo da je potrebno unaprijediti rad Povjerenstva Vlade RH za OSI kao tijela koje bi sukladno svojim ovlastima trebalo donositi prijedloge i preporuke u svrhu njihovog uvažavanja kod izmjena zakonodavnog okvira kao i unapređenja javnih politika vezano uz OSI.

23 udruge⁸ „upozoravaju da sastav i djelovanje Povjerenstva Vlade RH za OSI (tijela koje je zaduženo za praćenje provedbe Konvencije u RH) nije u skladu s KPOSI i smjernicama Općeg komentara 7. *Predlažemo izmjenu Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom na način da broj predstavnika krovnih organizacija bude maksimalno 2 u skladu s Konvencijom, a da se u rad Povjerenstva uključe osobe s invaliditetom različitih oštećenja (ili njihovi roditelji) iz različitih dijelova Hrvatske.*“

1. Koje mjere Vlada poduzima da se osigura održivost i sustavno financiranje organizacija civilnog društva – saveza i udruga OSI?
2. Što Vlada planira poduzeti kako bi unaprijedila rad Povjerenstva Vlade RH za OSI te osigurala veću učinkovitost i efikasnost u svrhu predlaganja izmjena zakonodavnog okvira u skladu s KPOSI?
3. Što Vlada planira poduzeti kroz kratkoročno i dugoročno razdoblje da osigura dostupnost integriranih usluga na cijelom području RH, a kako bi se osigurao kontinuitet sukladno individualnim potrebama djece s TUR i OSI?

ČLANAK 5. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Godišnja izvješća o radu POSI kroz godine ponavljaju da se u slučaju OSI diskriminacija najčešće događa uslijed uskraćivanja razumne prilagodbe, koja je prepoznata kao oblik diskriminacije po ZSD (čl. 4., st. 2).

Mišljenja smo da u proteklom razdoblju nije došlo do značajnijih pomaka u jednakosti i nediskriminaciji OSI, neovisno o područjima života:

1. Realizacija prava na socijalne usluge isključivo je ovisna o uzroku invaliditeta.
2. I dalje je zadržan dvojni sustav obrazovanja. Osim ustanova u nadležnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja, i dalje se učenici s TUR obrazuju i u posebnim ustanovama obrazovanja koje su u nadležnosti Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
3. Ne zamjećujemo ozbiljne namjere za donošenje mjera u svrhu osiguravanja prava osobama s invaliditetom na život u zajednici te izbora gdje i s kim će živjeti te nema zakonskog ograničenja usluge dugotrajnog smještaja.

⁷ Odnosi se na čl. 29. KPOSI.

⁸ UDRUGA HIVIDR-a SPLIT; UDRUGA SRCE; UDRUGA MOJE DIJETE SOLIN; DRUŠTVO TJELESNIH INVALIDA GRADA RIJEKE; UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM „SUNCE“; PLIVAČKI KLUB „CIPAL“ SPLIT; HRVATSKI SAVEZ UDRUGA OSICE (Udruga osoba s invaliditetom „Prijatelj“ Matković, Udruga „Korak dalje“ Daruvar, Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije, Udruga „Kolibrići“, Udruga „KAS“ Sisak, Udruga „Vukovarski leptirići“, Udruga „Andeli“, Udruga „TOMS“, Udruga „UTIS“, Udruga „Djeca Pelješca“); UDRUGA ZA SINDROM DOWN 21 SPLIT; UDRUGA DRAVET SINDROM HRVATSKA; UDRUGA LASTAVICE; UDRUGA NAŠA DICA KAŠTEL NOVI; UDRUGA MLADIH PRIJATELJ; UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM SVETI BARTOLOMEJ KNIN; INICIJATIVA ZA PRISTUPAČNI SPLIT. Udruge navode sljedeće: „U Povjerenstvu trebale bi se nalaziti 1 ili 2 saveza - a njih je čak 17 (?!). Predstavnici saveza trebale bi biti osobe s invaliditetom, a od 17 predstavnika saveza u Povjerenstvu niti 50% nisu OSI ili roditelji OSI. Povjerenstvo za praćenje provedbe Konvencije čini više od 40 različitih predstavnika, dok npr. austrijsko krovno Povjerenstvo za praćenje provedbe Konvencije, koje se navodi kao primjer dobre prakse, ima tek 7 članova.“

4. Naknade u socijalnoj skrbi uvjetovane su prihodovnim i imovinskim cenzusom.

Diskriminacija OSI i dalje je prisutna u području socijalne skrbi i to prvenstveno u smislu nemogućnosti ostvarivanja prava na život u zajednici i izbora gdje i s kim će živjeti zbog nedostatka usluga⁹.

U Zakon o socijalnoj skrbi trebala bi se unijeti odredba prema kojoj bi usluga smještaja u instituciju bila definirana samo kao privremena usluga, koju bi iznimno ostvarivale osobe s invaliditetom, u kojoj bi se izričito definirao najdulji rok u kojem država te lokalna i regionalna samouprava trebaju zajednički osigurati usluge podrške životu u zajednici (istovjetno odredbama o smještaju djece do 7 godina). Zakonsko definiranje dugotrajnog smještaja u instituciju kao nedopuštenog predstavljalo bi izraz političke volje koja bi potvrdila postojanje svijesti o nedjeljivosti ljudskih prava i nediskriminaciji.

Zakon o socijalnoj skrbi i dalje sadržava diskriminirajuće odredbe u ostvarivanju nekih socijalnih prava, prvenstveno odredbe koje reguliraju pravo na status njegovatelja za odrasle osobe s invaliditetom, pri čemu je unatoč izmjenama tog Zakona zadržana diskriminacija OSI u odnosu na njihovu dob i obiteljski status.

Kod prava na osobnu invalidninu zadržan je diskriminirajući odnos s obzirom na vrstu prihoda, odnosno zaposlenih osoba i umirovljenika, ovaj put nakon posljednje izmjene Zakona, na štetu korisnika mirovine kojima je visina mirovine limitirana za ostvarivanje osobne invalidnine.

Prava s osnove invaliditeta trebaju biti jednaka za osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta.¹⁰ Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se isplaćivati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.

Život u ustanovi – Prema Planu deinstitucionalizacije, transformacije i prevencije institucionalizacije 2018. – 2020.¹¹ u razdoblju 2014. – 2016. uočeno je minimalno smanjenje broja smještaja u domove socijalne skrbi. U razdoblju 2014. – 2017. uočavamo trend povećanja broja osoba na smještaju u obitelji udomitelja i obiteljskim domovima.¹²

Ovakav oblik skrbi zbog institucionalnih obilježja neprihvatljiv je za odrasle osobe s invaliditetom i protivan preporukama UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom. Osim toga, izostaje sustavna podrška osobama s invaliditetom kako bi mogle živjeti u zajednici i biti uključene u zajednicu prema osobnom izboru.

Zakonodavac se jasno mora odrediti da svako isključivanje OSI institucionalizacijom predstavlja segregaciju.

Potrebno je osigurati mrežu usluga u zajednici koje će osobama s invaliditetom omogućiti osobne izvore u svrhu aktivnog uključivanja u zajednicu i života koji nije ni od koga nametnut.

Segregacija i obrazovanje – U području odgoja i obrazovanja nije ostvarena jednakopravnost svih učenika s TUR na sustavnoj razini, budući da smo i dalje zadržali odgoj i obrazovanje u institucijama socijalne skrbi.

Unatoč opredjeljenju RH na inkluzivno obrazovanje za djecu s teškoćama i mlade s invaliditetom, općim obrazovanjem nisu obuhvaćena sva djeca s TUR jer se određeni broj

⁹ Više se nalazi u čl. 19 KPOSI.

¹⁰ Odnosi se i na čl. 28. KPOSI.

¹¹<https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti2018/Proces%20transformacije%20i%20deinstitucionalizacije/Plan%202018-2020.pdf>

¹² Izvješće o radu Pravobraniteljice za OSI za 2017. godinu: <https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

školuje u posebnim ustanovama u sustavu socijalne skrbi. Značajan broj učenika s TUR i dalje se usmjerava na posebne ustanove obrazovanja zbog izostanka podrške i drugih oblika razumne prilagodbe u sredinama u kojima žive (nepristupačnost škola, nedostatan broj pomoćnika u nastavi, nepostojanje stručnih suradnika u srednjoškolskom obrazovanju i dr.). Ovakav segregirani oblik školovanja (obrazovne ustanove namijenjene učenicima s pojedinom vrstom invaliditeta) treba napustiti, a uvjete i resurse iz takvih ustanova treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja (nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja). Ništa nije poduzeto da centri za odgoj i obrazovanje iz sustava socijalne skrbi postanu centri potpore redovnom sustavu obrazovanja. Nisu poduzete niti druge mјere predviđene Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije u cilju stvaranja nacionalne mreže potpore inkluzivnom obrazovanju. Iako se broj djece s teškoćama u centrima za odgoj i obrazovanje smanjuje (povećava se broj u redovnom sustavu i to uglavnom u osnovnoškolskom obrazovanju), zakonodavac se nije izrijekom odredio da obrazovanje u posebnim obrazovnim ustanovama predstavlja segregaciju.

Uvjete i resurse iz posebnih odgojno-obrazovnih ustanova treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja. Centre za odgoj i obrazovanje kao posebne odgojno-obrazovne ustanove za obrazovanje djece s teškoćama treba transformirati u centre potpore redovnom sustavu obrazovanja.

Zapošljavanje – Zbog nepovoljne obrazovne strukture i manjkavih obrazovnih programa, osobito na razini strukovnog obrazovanja, upitan je učinak koji se može očekivati od opsežnih mјera koje je Vlada poduzela kako bi se povećala zaposlenost OSI kroz jačanje postojećeg sustava kvotnog zapošljavanja i njegovo proširivanje na privatni sektor. U izmjeni zakonodavstva nedovoljna je pozornost posvećena uvođenju fleksibilnih načina rada i osiguravanju podrške i prilagodbe za rad na otvorenom tržištu rada. I dalje se sustavno podupire rad osoba u zaštićenim uvjetima (zaštitne i integrativne radionice).

Potrebno je zakonodavno urediti fleksibilne uvjete rada i prilagodbe koje će osigurati veću zapošljivost i održivost OSI u svijetu rada.

Najveći broj pritužbi na diskriminaciju upućenih POSI od 2016. do 2018. godine odnosio se na pristup dobrima i uslugama, diskriminaciju općenito, rad i zapošljavanje te obrazovanje. Usporedbom statističkih podataka iz 2016., 2017. i 2018. o zaprimljenim pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, uočeno je kako je iz godine u godinu sve veći broj pritužbi pa tako i postupanja (2016. – 33; 2017. – 59; 2018. – 69) gdje se utvrđivalo kršenje prava i/ili sumnja na diskriminaciju sukladno ZSD i KPOSI.¹³

POSI kontinuirano šalje upozorenja i preporuke svim javnim tijelima vezano uz nedostupnost usluga koje se pružaju u objektima ustanova od prioritetnog značaja za ostvarivanje prava OSI na području zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa te mirovinskog osiguranja. Najčešće se radi o stavljanju OSI u nepovoljnji položaj uskraćivanjem razumne prilagodbe i/ili kršenjem prava na pristup dobrima i uslugama.¹⁴

Preporučujemo Vladi da osigura dostatna financijska sredstva kojima će osigurati potpunu dostupnost dobara i usluga OSI neovisno o oštećenju i području pružanja usluge.

---

¹³ Izvješće o radu Pravobraniteljice za OSI za 2018. godinu, <https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

¹⁴ Odnosi se i na čl. 9., 24., 25., 28. KPOSI.

1. Koje mjere Vlada namjerava poduzeti kako bi se uklonilo nejednako postupanje prema osobama s invaliditetom s obzirom na vrstu i uzrok invaliditeta?¹⁵
2. Kada i koje mjere Vlada namjerava poduzeti kako bi osigurala osobama s invaliditetom prava na osnovi težine invaliditeta i funkcionalnih sposobnosti?¹⁶

ČLANAK 6. ŽENE S INVALIDITETOM

Prema podatcima HZJZ-a, u RH na dan 23. siječnja 2020. živi 196.609 žena s invaliditetom, što čini 39,6% od ukupnog broja OSI. 72,8% od ukupnog broja žena s invaliditetom nema završenu OŠ ili ima završenu samo OŠ, 18,2% SŠ, 7,2% VSS/VŠS te 1,8% specijalno obrazovanje. U nezadovoljavajućim uvjetima stanovanja (bez osnovnih priključaka za struju, vodu, kanalizaciju, poljski WC, skučeni prostor) živi 12,4% žena s invaliditetom, kod kojih je specificiran taj podatak.

I dalje se žene s invaliditetom obrazuju za pomoćna zanimanja, slabo plaćena, te obrazovanje ne slijedi potrebe tržišta rada. Izloženost dvostrukoj stigmatizaciji po osnovi spola i invaliditeta, osobito u ruralnim područjima, ozbiljna je prepreka za veću uključenost djevojčica s invaliditetom u obrazovanje i žena s invaliditetom u zapošljavanje. Iako je RH prepoznala potrebu promicanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, posebno u nacionalnim strategijama i politikama, kao i višestruku diskriminaciju kao jedan od oblika s kojim se najčešće susreću žene s invaliditetom, većina mjera se provodi kroz projektne aktivnosti udruga OSI, čime je njihova provedba diskontinuirana i upitne održivosti zbog izostanka sustavnog financiranja.

Što se tiče povećanja zastupljenosti žena s invaliditetom u tijelima vlasti, nije prepoznata potreba poduzimanja posebnih mjera namijenjenih unaprjeđenju položaja žena s invaliditetom. Društvo često na ženu s invaliditetom gleda kroz prizmu invaliditeta, zanemarujući mogućnost afirmacije kroz ostale uloge.

Pravobraniteljica je u svom izlaganju na Međunarodnoj konferenciji protiv seksualnog nasilja koja je održana od 27. do 29. rujna 2019. godine u Beogradu, u organizaciji Incest trauma centra Beograd i Europske ženske mreže protiv seksualnog nasilja, između ostalog navela kako kroz 10 godina rada Ureda uočava da se izrazito mali broj žena s invaliditetom odlučuje prijaviti svaki oblik nasilja pa tako i seksualno nasilje. Prema zaprimljenim pritužbama, najčešće se radi o ženama sa senzoričkim oštećenjem (gluhe, gluhoslijepe, slijepe), ali bilježimo i porast prijava žena s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Najveći broj žena izloženih seksualnom nasilju živi u vlastitim obiteljima, ali se nezanemariv broj pritužbi odnosi na žene koje su smještene u ustanovama. Razlozi neprijavljivanja nasilja su izostanak cjelovitog sustava zaštite sigurnosti, neinformiranost, neprepoznavanje neželjenih oblika ponašanja kao nasilja, osobito kada se radi o ženama s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama koje su smještene u ustanovama, a češće su izloženije većim rizicima od različitih oblika nasilja. Međutim, ozbiljna zapreka prijavljivanju svih oblika nasilja je izrazito nepovjerenje žena s invaliditetom, žrtava nasilja, prema predstavnicima zdravstva, socijalne skrbi, policije i pravosuđa te je rašireno uvjerenje da se njihove prijave neće ozbiljno razmatrati te da se upravo zbog njihovog invaliditeta neće vjerovati njihovih iskazima. Ako žena s invaliditetom odluči prijaviti nasilje, u sustavu zaštite nedostaju pristupačna skloništa i druge ustanove, izostaju različiti oblici

¹⁵ Odnosi se i na čl. 28. KPOSI.

¹⁶ Odnosi se i na čl. 1.-2. KPOSI.

podrške usmjereni na osamostaljivanje žena s invaliditetom u ekonomskom, socijalnom i psihološkom pogledu kao najučinkovitijem načinu zaštite od nasilja.¹⁷

Sljedeće preporuke na ovu temu podudarne su od strane nezavisnih institucija POSI i PRS¹⁸:

Osigurati veću prisutnost žena s invaliditetom u javnom i medijskom prostoru.

Potrebno je poduzimati aktivnosti vezano uz poboljšanje položaja žena s invaliditetom u ruralnim područjima.

Provoditi sveobuhvatne edukacije žena s invaliditetom, institucija, organizacija civilnog društva i zdravstvenih djelatnika/ica o svim pitanjima značajnjima za njihov položaj i osnaživanje, a posebice vezano uz zaštitu od nasilja u obitelji, ostvarivanje reproduktivnih i zdravstvenih prava te obrazovanje i zapošljavanje.¹⁹

Osigurati rodno osjetljivi pristup prilikom pružanja svih oblika pomoći ženama s invaliditetom, a imajući pritom u vidu rizik višestruke diskriminacije kojem su izložene.

Osim navedenih preporuka POSI je u radu uočila kako izostaju i sljedeće aktivnosti:

Potrebno je poduzeti aktivnosti kako bi se mjere propisane u Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine²⁰ provode sustavno.

1. Što Vlada poduzima na promociji socijalnog modela poimanja žena s invaliditetom u društvu, budući da društvo još uvijek gleda na ženu s invaliditetom kroz prizmu invaliditeta?
2. Koje mjere Vlada poduzima vezano za osnaživanje žena s invaliditetom kako bi ravnopravno participirale u društvenom životu?
3. Što Vlada poduzima kako bi ispoštovala međunarodne dokumente i nacionalne propise i protokole, kako bi se na temelju iskustva žena s invaliditetom izloženih nasilju obvezali na međusektorsku i međustručjačku suradnju uvažavajući mišljenja OCD-a?
4. Na koji način Vlada planira primijeniti višežnačne preventivne mjere od kojih najvažnijom smatramo kontinuiranu edukaciju koja uključuje ne samo žene s invaliditetom radi njihovog osnaživanja, nego i stručnjake ovlaštene postupati u slučajevima nasilja?²¹
5. Kad se radi o ženama s invaliditetom žrtvama bilo kojeg oblika nasilja, na koji način Vlada posvećuje posebnu pažnju senzibiliziranju stručnjaka i njihovoj obuci o specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta i načinima pravodobnog prepoznavanja nasilja kako bi pokrenuli mehanizme zaštite kad god se pojavi sumnja na nasilje, osobito kada se radi o seksualnom nasilju ili nekim suptilnijim formama nasilja?²²

ČLANAK 7. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU²³

Nacionalnom strategijom²⁴ u području Život u zajednici u Mjeri 2. predviđa se Razvijanje i širenje mreže izvaninstitucionalnih usluga za djecu s TUR i OSI te osiguranje dostupnosti usluga na regionalnoj razini.

¹⁷ Odnosi se i na čl. 16 KPOSI.

¹⁸ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

¹⁹ Odnosi se i na čl. 16 i 25 KPOSI.

²⁰ Narodne novine, br. 42/17.

²¹ Odnosi se i na čl. 16 KPOSI.

²² Odnosi se i na čl. 16 KPOSI.

²³ Odnosi se i na čl. 26 KPOSI.

²⁴ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. (Narodne novine, br. 42/17).

Niti za 2020. nisu vidljiva bilo kakva nastojanja usmjerena povećanju broja pružatelja usluga rane intervencije, kao niti veći obuhvat korisnika izvaninstitucionalnih usluga. U proračunu resornog Ministarstva nije vidljiv rast finansijskih sredstava za provedbu ove mjere. Nevladini pružatelji usluga ne mogu ostvariti ugovor o financiranju usluga.

Iskustva POSI: *Jedini Kabinet za ranu intervenciju u Zadru tijekom 2019. prestao je s radom zbog izostanka sustavne podrške državne, lokalne i regionalne vlasti, dok istovremeno u Zadru ne postoji niti jedna druga institucija za pružanje rane podrške djeci s TUR.*

„U Hrvatskoj posebice nedostaju programi rane intervencije za djecu s TUR i neurorazvojnim rizicima (nedostaje rana identifikacija odstupanja u razvoju, djeca se kasno upućuju na edukacijsko-rehabilitacijske postupke i terapije, manjak usluga, nedovoljni kapaciteti pružatelja usluga, loša povezanost između različitih sektora kojima pripada rana intervencija). Zbog nedostatka usluga u zajednici te nepostojanja sustavne koordinacije postojećih usluga, događa se da se dijete duže zadržava u određenoj instituciji, iako više za to ne postoje opravdani razlozi.“²⁵

U Izvješću o radu za 2016.²⁶ POSI je prikazala podatke iz anketnog ispitivanja centara za socijalnu skrb prema kojem je vidljivo da je od 2.643 djece s TUR u tretmanu centra za socijalnu skrb uslugu rane intervencije u socijalnoj skrbi ostvarilo samo nešto više od 40%. Kada izdvojimo podatke za Grad Zagreb, koji ima najveći obuhvat, dolazimo do poražavajućeg podatka da je samo 36% djece s TUR obuhvaćeno uslugom rane intervencije!

Unatoč učestalim preporukama i upitima POSI upućenim nadležnim tijelima, a na temelju zaprimljenih pritužbi roditelja, bila je prisutna sporost u donošenju ključnih političkih odluka o uspostavi sustava rane intervencije kao i u procesu imenovanja upravljačkog odbora za ranu intervenciju. Također izražavamo zabrinutost jer unatoč doneesenom Nacionalnom okviru za probir i dijagnostiku autizma do danas (2020. godine) nisu dovršeni potrebni preduvjeti kako bismo imali sustavnu dijagnostiku djece s poremećajem iz autističnog spektra.

Roditeljima i obiteljima djece s TUR treba osigurati podršku posebno kroz programe psihološke podrške, osiguranje usluga podrške i kreiranje mjera socijalne zaštite za olakšavanje njihove ekonomske situacije... kroz jedinstveni sustav rane intervencije koji je dostupan u svim sredinama svakom djetetu i obitelji u potrebi.

1. Što Vlada poduzima kako bi potaknula nacionalne, regionalne i lokalne vlasti da uključuju djece s TUR u odluke koje utječu na njihov život i osigurala odgovarajuću podršku za njihovo učinkovito sudjelovanje?²⁷

Rana intervencija kao sustav integriranih usluga podrazumijeva korištenje svih postojećih stručnih i institucionalnih resursa i po potrebi stvaranje novih sustava.

„Standardi suvremene prakse pokazali su da područje rane intervencije treba uključivati i podršku roditeljima, naročito ako se ona može provoditi kroz široko dostupne univerzalne programe namijenjene svoj djeци (kao npr. vrtićki programi) koji uključuju podršku svim

²⁵ Pravobranitelj za djecu.

²⁶ <https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

²⁷ Pravobranitelj za djecu.

roditeljima ali imaju i specifične dodatne sadržaje za roditelje djece s teškoćama (što se može postići kroz dodatne sadržaje/radionice u okviru univerzalnih postojećih programa podrške). Poteškoća je u tome što AZOO ne prepoznaje da ovi roditelji često ili povremeno trebaju imati i prostor i vrijeme za specifičnu podršku (u okviru univerzalnih programa podrške) te da nisu spremni sve poteškoće prorađivati „inkluzivno“ pa je važno razvijati osjetljivost i omogućiti im podršku i mogućnosti dijeljenja vlastitih iskustava i specifičnom kontekstu/dijelu programa podrške (Agencija to tumači kao diskriminaciju, dok evaluacijska istraživanja pokazuju da je to senzibiliziranost za perspektivu korisnika i specifičnosti potreba ove djece i njihovih roditelja). Pod vidom toga važno je da Agencija za odgoj i obrazovanje razmotri kako sami roditelji djece s TUR iskazuju svoje potrebe za podrškom te da se rukovode evaluacijama korisnika, odnosno roditelja i njihove djece te da vode računa o tome što sami roditelji iskazuju da im treba i koristi njihovoj djeci.

Stoga je važna podrška ovakvim univerzalnim i dostupnim programima podrške roditeljima koji uključuju i specifične aspekte i individualizirani pristup roditeljima djece s teškoćama (tim više što su i konceptualno i finansijski dostupni) jer ovdje, naime, nije riječ o diskriminaciji.²⁸

1. Što Vlada RH poduzima u pogledu stvaranja podloge za međuresornu suradnju kao preduvjet za ranu podršku djeci s TUR i djeci s rizikom za rani razvoj?
2. Što se poduzima u pogledu povezivanja nacionalne, regionalne i lokalne politike u smislu preuzimanja odgovornosti za razvoj sustava podrške za djecu u riziku?
3. Koje se mjere poduzimaju na razvoju i stvaranju lepeze različitih usluga namijenjenih djeci u riziku ranog razvoja?

ČLANAK 8. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Unatoč promjenama u brojnim zakonima, javnim politikama, strategijama i akcijskim planovima, postoji značajno zaostajanje u implementaciji KPOSI u većini područja života. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u posebnom je izvješću upozorila da u određenim područjima nije bilo značajnih pomaka, osobito u području socijalne skrbi, nedostatku usluga u zajednici, a posebice za osobe s mentalnim oštećenjima, u području ostvarivanja zdravstvene zaštite, pristupa općem obrazovanju i slično. Stvarnog pomaka ima jedino u području zapošljavanja. Nije provedena javna kampanja o zaokretu paradigme koju je unijela KPOSI niti se provode edukacije o Konvenciji za državne službenike.

Edukacije i kampanje se provode, ali nedovoljno, npr. nisu sva tijela obuhvaćena, ili nije transparentno, npr. nemamo saznanja tko provodi edukacije stručnjaka, vještaka u Zavodu za vještačenje, zatim vrlo površno se obrađuju teme i ne provode se podjednako u svim djelovima RH, npr. HZZJ organizira edukacije uključujući POSI i predstavnike OCD-a koji se bave pitanjima OSI raznih oštećenja, međutim izlaganja su prekratka, ne stignu se kvalitetno obraditi specifičnosti o OSI te nema dovoljno vremena za diskusiju.

Budući da osobe s invaliditetom i njihove obitelji, unatoč tomu što predstavljaju gotovo četvrtinu stanovništva, nemaju ekonomsku moć i utjecaj, pitanja koja se njih tiču rijetko se spominju na višim političkim razinama. Štoviše, političari koriste osobe s invaliditetom kako bi pokazali svoju milosrdnost, dok je šira posvećenost prihvaćanju zaokreta u shvaćanju invaliditeta izostala iz političkog i javnog diskursa.

²⁸ Prof. Urbanc.

U prikazivanju OSI u medijima i dalje prevladava humanitarno-karitativni pristup temeljen na sažaljenju. Najčešće se o osobama s invaliditetom u medijima govori kada se provode humanitarne akcije u svrhu prikupljanja sredstava za pomoć grupama ili pojedincima. Osobe s invaliditetom najzanimljivije su medijima onda kada se preko njih želi u javnosti izazvati sažaljenje ili izraziti ogorčenost na neosjetljivost institucija.

Edukacije stručnjaka u pojedinim državnim i javnim tijelima uvedene su kao praksa, ali još uvijek nedovoljno da bi u značajnijoj mjeri utjecale na položaj OSI.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Hrvatsko društvo u cjelini nažalost i dalje ne razumije kako pravilno pristupiti OSI, a najviše zabrinjava pogrešna percepcija raznih institucija i nadležnih tijela koja se temelji na socijalnom pristupu i poimanju OSI, stoga neprestano moramo ukazivati na štetnost percepcije OSI kao „ranjivih skupina“ s „posebnim potrebama“, čak i kod samih OSI i njihovih predstavnika koji su trajno usvojili takav degradirajući pristup.*

I dalje je prisutna nesenzibiliziranost o pravima i obvezama OSI, osobito u njihovim obiteljima.

Preporučuje se senzibilizirati sve članove obitelji o pravima, mogućnostima i obvezama OSI, osobito odraslih OSI.

Preporučuje se senzibilizirati medije o napisima i izvještavanju o osobama s invaliditetom.²⁹

Potrebno je provoditi javne kampanje na razini Vlade, a ne samo civilnog društva o promjeni paradigme i socijalnom modelu invaliditeta.

Provoditi kontinuirane edukacije nositelja zakonodavne vlasti (saborskih zastupnika) o značaju i ulozi KPOSI kako bi načela KPOSI inkorporirali u sva zakonodavna rješenja i javne politike.

Javni i drugi mediji trebaju o osobama s invaliditetom izvještavati na način uskladen s KPOSI, priloga bi trebalo biti više, posebice u kontekstu koji ne bi u prvi plan stavljao njihov invaliditet i probleme, nego bi ih prikazivao kao i sve ostale građane.

1. Što Vlada poduzima i što planira poduzeti kako bi uključila obrazovanje o ljudskim pravima s posebnim naglaskom na invaliditet u školski program, a kako bi se promijenili stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u javnosti?
2. Koji su primjeri aktivnosti koje je poduzela i planira poduzeti direktno sama Vlada na podizanju razine svijesti cjelokupne javnosti o KPOSI i socijalnom modelu invaliditeta, a da to nije prepušteno OCD-ima s obzirom na težinu koju ima poruka upućena od strane Vlade? Preporučujemo da Vlada napravi npr. spot koji bi promovirala KPOSI.
3. Koje je aktivnosti Vlada poduzela i koje planira poduzeti da informira svoja tijela i službe o socijalnom modelu invaliditeta i KPOSI?
4. Provodi li javna televizija sustavne mjere da izvještavanje o osobama s invaliditetom uskladi s načelima KPOSI i da se o njima educira i tako napusti model milosrđa?

ČLANAK 9. PRISTUPAĆNOST

Kao društvo postali smo svjesni da nije oštećenje osobe ono što osobu onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima, već su to prepreke u našoj/njihovoj okolini. Međutim, unatoč donesenim propisima, nije došlo do značajnijih promjena. I dalje su mnoga javna tijela i

²⁹ Prof. Leutar i doc. Buljevac.

ustanove nepristupačne, arhitektonski, orijentacijski i komunikacijski, ali također i druge pravne osobe u privatnom vlasništvu. Ovo je jedno od pet područja u kojima se najčešće pritužuju osobe s invaliditetom POSI.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Složen i velik problem pristupačnosti u hrvatskom društvu ostati će takav sve dok se neprovođenje zakonskih propisa ne bude oštro kažnjavaši visokim novčanim kaznama jer izostankom odgovornosti ne možemo očekivati nikakav napredak na tom području. Također treba poraditi na doradama, dopunama i izmjenama propisa koji su nerijetko manjkavi, proturječni i nerealni te se često uopće ne primjenjuju u praksi.*

Potrebno je osigurati sudjelovanje OSI ili njihovih predstavnika u povjerenstvima i radnim skupinama kao i u planiranju uklanjanja postojećih prepreka, kao i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te i dalje raditi na osiguravanju učinkovitog inspekcijskog nadzora i sankcioniranju u slučajevima nepoštivanja propisa.

Potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se prekršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju te prikazati primjere u slučajevima nepoštivanja propisa koji su osigurali dostupnost usluga OSI.

Potrebno je nastaviti s edukacijom stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

S obzirom na cjelokupnu izloženu problematiku pristupačnosti, posebice prostora javnopravnih tijela kojima osobe s invaliditetom moraju periodično pristupati radi ostvarivanja pojedinih prava, moramo ukazati na važnost poštivanja zakonskih propisa o pristupačnosti. Iz većine izloženih slučajeva (HZZO-a, HZMO-a te CZSS-a) problem nepristupačnosti njihovih usluga većinom se vezuje za starost građevina u kojima su ova tijela smještena, zbog čega se kao opravданje za nečinjenje prilagodbi (pre)često navodi razlog da su građevine zaštićene (kao kulturna dobra/kulturna baština i sl.) te se zbog toga ili ne mogu učiniti pristupačnim ili vrlo teško dobivaju suglasnosti nadležnih konzervatora. Napominjemo i ukazujemo kako se Zakonom o suzbijanju diskriminacije diskriminacijom smatra i uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanja temeljnih ljudskih prava – korištenja javno dostupnih resursa, sudjelovanja u javnom i društvenom životu te pristupa radnom mjestu i odgovarajućih uvjeta rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

1. Koje mjere i aktivnosti Vlada poduzima ili planira poduzeti kako bi razmotrila prijedloge rješenja vezano uz javne prostore u građevinama starijeg datuma izgradnje koje su zaštićena kulturna dobra, kako bi osigurala elemente pristupačnosti za OSI? Preporučujemo da se u suradnji predstavnika Ministarstva kulture i drugih tijela (koja rade u takvim građevinama koje su nepristupačne) na državnoj razini pronađe najprimjerenije rješenje te pravovremeno planiraju dosta na sredstva i aktivnosti za izradu projekata, a sve u cilju osiguravanja elemenata pristupačnosti javnim prostorima starijih zaštićenih objekata.

U cestovnom prijevozu OSI najčešće su se prituživale na neprilagođen prijevoz neovisno o tome govorimo li o javnom prijevozu ili prijevozu u prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom koja se osiguravaju putem udruga (najčešće s odgovarajuće prilagođenim kombi vozilima). Javni prijevoz i dalje nije pristupačan pa se mnoge osobe susreću s nedostatkom usluge prijevoza u svojim sredinama, što je poseban problem u manjim mjestima, zaledima,

ruralnim sredinama te otocima. U svezi cestovnoga prijevoza poseban je problem OSI ako su oni lošijeg imovinskog stanja te ako ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom. U tom slučaju oni ne mogu ostvariti oslobađanje od plaćanja cestarine (jer pravo prati automobil, a ne nositelja prava) te su vrlo česti slučajevi kada ih netko i prevozi iz usluge (obitelj, prijatelji, poznanici i sl.) da takvi troškovi prijevoza, zbog plaćanja ne samo cestarine i goriva, nego i pružene usluge prijevoza, postaju veći nego što bi bili da su primjerice oslobođeni plaćanja cestarine za uporabu autocesta.

Tijekom proteklih godina posebnim se problemom ponovno na različite načine pokazalo nepropisno parkiranje i zlouporabe prilikom korištenja te ostvarivanja prava na znak pristupačnosti.

Preporučujemo tijelima nadležnim za uređenje, ostvarivanje i kontrolu korištenja prava na znak pristupačnosti da pronađu odgovarajući model s obzirom na nadležnosti i na trenutno stanje na terenu kojim će se osigurati ostvarivanje prava na znak pristupačnosti na način zbog kojega takvo pravo i postoji te izmjenu važećeg Pravilnika o znaku pristupačnosti.

Primjetni su minimalni pozitivni pomaci u željezničkom prijevozu za OSI, međutim i dalje je nedovoljan broj prilagođenih kolodvora i stajališta, zastarjela je njihova opremljenost ili nije prilagođena te je nedovoljan broj željezničkih prijevoznih sredstava prilagođenih OSI. Zbog nepristupačnosti infrastrukture i sredstava željezničkog prijevoza osobe s invaliditetom osjećaju nesigurnost i izbjegavaju korištenje željezničkog prijevoza te pribjegavaju vrlo često skupljim načinima prijevoza, što ih suštinski stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta.

Preporučujemo da se poboljša pristupačnost postojeće željezničke infrastrukture, nabavka novih vlakova i osposobljavanje vagona prilagođenih za prijevoz OSI. Također, potrebno je osigurati pristupačnost informacija o uslugama na takav način da se redovno provode edukacije pratećeg i drugog osoblja vlaka o komunikaciji i specifičnostima OSI i/ili izraditi brošuru s praktičnim uputama kao i olakšati mogućnost prijave. U provedbu svih predloženih mjera i aktivnosti nužno je od samog početka njihovog planiranja uključiti i osobe s invaliditetom, odnosno njihove predstavnike.

Mobilnost je jedan od osnovnih preduvjeta da bi se osobe s invaliditetom uključile u svakodnevne aktivnosti, odnosno u život zajednice neovisno o oštećenju i dobi. Mnoge od njih žive u manjim urbanim sredinama, a često i u ruralnim, što im otežava mogućnost uključivanja, posebice u onim krajevima Hrvatske koji nemaju osiguran pristupačan javni prijevoz.

1. Što Vlada poduzima kako bi unaprijedila i osigurala veći broj prijevoznih sredstava, infrastrukturu i opremu u gradskom, prigradskom i međugradskom autobusnom, željezničkom i pomorskom prijevozu, a da bi se zaustavilo ograničavanje kretanja osobama s invaliditetom?
2. Što Vlada poduzima kako bi osigurala dostatna finansijska sredstva radi učinkovitijih kontrola i unaprjeđenje zakonodavnog okvira u ostvarivanju prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine te uvažavanja da su djeca s TUR nositelji ovog prava?
3. Na koji način i kada Vlada planira poduzeti određene mjere i aktivnosti kako bi razradila elemente pristupačnosti za osobe s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom i uključila ih u mjere i zakonodavstvo kojima se osigurava mobilnost?

Pristupačan turizam – Postoje sredine u RH i turističke zajednice koje provode u praksi mjere i aktivnosti predložene u preporukama POSI o obvezama osiguranja elemenata pristupačnosti u dostupnosti usluga, ali zabrinjavajuće je što je još uvijek malen broj takvih sredina u odnosu na ukupan broj turističkih zajednica i destinacija koje posjećuju turisti. Unatoč činjenici da su institucije zakonodavno prepoznale svoju obvezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, OSI i dalje nailaze na brojne prepreke zbog kojih nisu u mogućnosti birati turističku destinaciju po vlastitoj želji i koristiti sve turističke usluge na ravnopravnoj osnovi kao i osobe bez invaliditeta.

Uzimajući u obzir povećanje broja noćenja i rast prihoda turizma onih sredina koje su počele provoditi preporuke pravobraniteljice, ukazujemo da je to i velika prilika za razvoj turizma i gospodarstva RH te se ne smije zanemariti potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću OSI.

Potrebno je osigurati stvarnu pristupačnost svih resursa u zajednici, pristupačnost putničkih agencija, ugostiteljsko-hotelijerskih objekata, prijevoza, hotela i drugih (posebno onih povoljnijih) oblika smještaja, apartmana, seoskih imanja, parkova, kulturnih i rekreativskih sadržaja, odnosno svega onoga što je zanimljivost u jednoj turističkoj zemlji kao što je Hrvatska.

Također preporučujemo provođenje edukacija svih dionika u turizmu; nadležnim tijelima koja raspisuju natječaje za dodjelu sredstava za razvoj turizma da po raspisanim natječajima organiziraju edukacije/radionice na kojima će uz uobičajeno predstavljanje samih natječaja, formalnih uvjeta i načina prijave posebna pažnja biti posvećena i ukazivanju potencijalnim prijaviteljima – pružateljima turističkih usluga na obvezu osiguranja pristupačnosti, kao i na potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću za osobe s invaliditetom.

U takve oblike edukacije potrebno je uključiti i predstavnike OSI, kako bi svojim iskustvima i prijedlozima ukazali na sve ono što primjena načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna zaista znači u stvarnosti i svakodnevnom životu.

1. Prikuplja li nadležno Ministarstvo podatke o broju turističkih objekata koji su adaptirani kako bi bili pristupačni i onih koji su izgrađeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna?
2. Koje mjere poduzima nadležno Ministarstvo da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanja poticaja pružateljima turističkih usluga i njihovog sankcioniranja?
3. Da li nadležno Ministarstvo prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih usluga za osobe s invaliditetom?

Stanovanje – Više OSI prituživalo se POSI radi nemogućnosti ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje i to većinom u slučajevima nepostojanja dizala u višeetažnim stambenim građevinama. Primjeri iz prakse i primjeri obraćanja građana POSI ukazuju na to kako je nedvojbeno potrebno više raditi na podizanju svijesti i empatije društva u cjelini s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, u koje pripadaju i osobe s invaliditetom, jer podrazumijevanje nesmetanog pristupa vlastitom prostoru stanovanja, primjerice kretanjem uz stepenice (ili negdje penjanje po samo jednoj stepenici) svima jednog dana može predstavljati problem koji znatno otežava i onemogućava normalno i kvalitetno življenje.

Podatci Koordinacijskog odbora društava i udruga HP i HT umirovljenika Hrvatske pokazuju kako u RH trenutno postoji oko 16.804 višeetažnih stambenih građevina bez dizala, zbog čega će tematika pristupačnosti vlastitom prostoru stanovanja zbog demografske starosti stanovništva i zbog konstantnog produljivanja životnoga vijeka biti sve veći izazov za sve veći broj naših građana.

Preporučujemo da se donese Zakon o socijalnom stanovanju kao vrsti stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način rješiti pitanje svog stanovanja. Preporučujemo osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu. Potrebno je educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

1. Što Vlada planira poduzeti da se na temelju analize postojećeg stanja i potreba za pronalaženjem rješenja za sufinanciranje ugradnje dizala kao mjere omogućavanja pristupačnosti prostoru za stanovanje osiguraju sredstva kako bi svi građani mogli ostvariti pravo na nesmetano kretanje, ostanak u vlastitom domu i uključivanje u život zajednice?

ČLANAK 11. RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA

U Hrvatskoj je osnovni propis koji uređuje područje zaštite i spašavanja Zakon o sustavu civilne zaštite.³⁰ Zakonom se uređuje sustav i djelovanje civilne zaštite, prava i obveze tijela državne uprave, prava i obveze JLP(R)S-a, pravnih i fizičkih osoba, osposobljavanje za potrebe sustava civilne zaštite, financiranje civilne zaštite, kao i sva druga pitanja važna za sustav civilne zaštite. Tijekom 2017. godine donesen je Pravilnik o nositeljima, sadržaju i postupcima izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti te načinu informiranja javnosti u postupku njihovog donošenja.³¹

Napredak i promišljanje u ovom području vidljiv je i u Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine³² kojom se po prvi put posebno ističu obveze RH u području kriznih situacija i humanitarnih stanja.

Nastavno na preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2014. godine, kada je RH imala tragično iskustvo poplava u istočnom dijelu RH, gledajući s današnje pozicije, a s obzirom na iskustva spašavanja i zbrinjavanja stanovništva uslijed poplava, ponovno preporučujemo razradu operativnih planova i planova za civilnu zaštitu koji sadrže protokole o evakuaciji i spašavanju OSI i djece s TUR.

Dosadašnja iskustva ukazuju kako je vrlo važno da se za takve nepredvidljive slučajeve unaprijed osiguraju i finansijska sredstva koja bi omogućila jednoj od najosjetljivijih populacija građana mogućnost povratka u svakodnevne aktivnosti, što prije od trenutka nastanka krizne situacije.

Nadležnoj Državnoj upravi za zaštitu i spašavanje i drugim nadležnim tijelima preporučujemo izradu i razradu posebnih protokola o postupanju s osobama s invaliditetom različitih vrsta tjelesnih i drugih oštećenja u slučajevima rizičnih situacija i humanitarnih kriznih stanja; preporučujemo pripadnicima žurnih službi da u suradnji s organizacijama OSI osmisle i provode oblike edukacije za svoje djelatnike o postupanjima s osobama s

³⁰ Narodne novine, br. 82/15.

³¹ Narodne novine, br. 49/17.

³² Narodne novine, br. 42/17.

invaliditetom; zbog važnosti raspolaganja s podacima o osobama s invaliditetom preporučujemo uređenje pravnog (s obzirom na obveze čuvanja povjerljivosti osobnih podataka) i funkcionalnog okvira za izradu baze/registra podataka u svrhu planiranja spašavanja ranjivih skupina stanovništva. Preporučujemo izvršavanje obveza iz Nacionalne strategije³³ sukladno zadanim mjerama, aktivnostima i rokovima.

1. Koje mјere i aktivnosti Vlada poduzima kako bi se unaprijedio zakonodavni okvir, planovi i protokoli, poštivale obveze iz Nacionalne strategije te primjena svega navedenog, a vezano uz zaštitu i spašavanje djece s TUR i OSI?

ČLANAK 12. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Osobama s invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti onemogućeno je tražiti zaštitu svojih prava pred svim tijelima – od upravnih do tijela pravosuđa. Umjesto njih, sve odluke o njihovom životu donose skrbnici i centri za socijalnu skrb, a njihovo mišljenje o tome kako žele živjeti svoj život nitko ne uzima u obzir, zbog nametnute odgovornosti skrbnika i Centra za socijalnu skrb za dobrobit štićenika i njegov „najbolji interes“.

Iz iskustva POSI: U mnogim slučajevima, najboljim interesom osobe s invaliditetom smatra se provesti cijeli svoj život u izoliranoj instituciji, iza zaključanih vrata, zajedno s još 20 ili 200 ljudi, gdje su jedine aktivnosti sjedenje na stolici, ležanje u krevetu, čekanje da prođe vrijeme između obroka i možda gledanje televizijskog programa, ako se uspiju dogоворити. Pokrenuti postupci za vraćanje poslovne sposobnosti završavaju djelomičnim vraćanjem, ali u najvažnijim segmentima života kao što je „odlučivanje o smještaju“ ostaju i dalje onemogućeni sami odlučivati.

Stoga smo zabrinuti što RH niti 10 godina nakon ratifikacije Konvencije nije poduzela dovoljne korake kako bi ispunila svoje obveze.

Pozitivna promjena u ovom smjeru određena je Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017. – 2020.³⁴, kojoj je jedan od ciljeva uvođenje sustava odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti.

Pravobraniteljica je u srpnju 2017. godine podsjetila nadležno Ministarstvo na navedene obveze, s obzirom na najavljene izmjene Obiteljskog zakona. Predloženo je, među ostalim, da se u novom Obiteljskom zakonu uvede institut podrške u odlučivanju. Prijedlog nije prihvaćen. Važećim Obiteljskim zakonom³⁵ u čl. 556. propisano je kako će se odluke o lišenju poslovne sposobnosti donesene prema prijašnjim propisima preispitati u izvanparničnom postupku radi vraćanja poslovne sposobnosti u razdoblju od 1. studenoga 2015. do 1. studenoga 2020. godine.

S obzirom na navedeno, od nadležnog Ministarstva zatraženi su podatci koliko je postupaka za preispitivanje odluka o lišenju poslovne sposobnosti pokrenuto od 1. studenoga 2015. godine do 30. svibnja 2019. godine te kojem je broju štićenika poslovna sposobnost vraćena u potpunosti, a koliki je broj onih kojima je poslovna sposobnost vraćena samo djelomično. Zaprimljen je odgovor kako je od nadležnih centara za socijalnu skrb pokrenuto 5005

³³ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (NN, br. 42/17).

³⁴ Narodne novine, br. 42/17.

³⁵ Narodne novine, br. 103/15.

postupaka za preispitivanje poslovne sposobnosti, da je u 165 slučajeva poslovna sposobnost vraćena u cijelosti, u 1045 slučajeva djelomično, a 11.440 postupaka tek treba pokrenuti.

Iz iskustva POSI: Iz odluka koje su građani dostavili pravobraniteljici često je vidljivo da je djelomično vraćanje poslovne sposobnosti samo formalno, a u stvarnosti se osobu liši poslovne sposobnosti u većini životnih područja. Naime, postojeći sustav lišenja poslovne sposobnosti ne štiti osobu u segmentima u kojima joj je pomoći potrebna budući da nema podrške u zajednici.

Tako npr. pravobraniteljica ima saznanja o osobama koje su lišene poslovne sposobnosti u dijelu raspolaganja imovinom i koje imaju skrbnika, no unatoč tomu uspjele su podići kredit kod banke, sklopiti ugovore na svoju štetu i slično. To se događa zato što činjenica lišenja poslovne sposobnosti nije evidentirana niti u jednom od dokumenata koje banka traži prilikom sklapanja ugovora o kreditu. Lišenje ili ograničenje poslovne sposobnosti evidentira se u rodnom listu, a koji dokument se ne traži prilikom sklapanja pravnih poslova.

S obzirom na to da država nije razvila mehanizme kojima bi omogućila osobama s teškoćama mentalnog zdravlja da uz podršku npr. imaju nadzor nad uzimanjem propisane terapije (patronaža, peer podrška, asistencija...), to je jedan od glavnih razloga smještaja osoba s teškoćama mentalnog zdravlja u institucije. Iz svega navedenog proizlazi da izostaje izvaninstitucionalna podrška osobama s invaliditetom, a država ne poduzima dovoljno kako bi se razvio sustav podrške.

Osobe s intelektualnim i mentalnim oštećenjima najčešće su izložene rizicima prekomjernog lišavanja poslovne sposobnosti i institucionalizaciji, a temeljni razlog je izostanak primjerениh oblika podrške u zajednici, odgovarajućih usluga, asistencije i mobilnih timova.

Potrebno je kroz zakonodavstvo definirati podršku u odlučivanju.

1. Koliko je izvršeno revizija skrbništva odnosno koliki je broj osoba kojima je vraćena poslovna sposobnost?
2. Je li osigurana podrška u slučajevima kada se osobi vrati poslovna sposobnost?
3. Ako zahtjev za vraćanje poslovne sposobnosti pokreće sama osoba, snosi li ona sama troškove vještačenja?
4. U kojoj mjeri i u kojim dijelovima RH se osiguravaju *peer workeri* od strane udruga OSI i koliki je njihov kapacitet?
5. Zbog kojih razloga u zakonodavstvo do sada nije ugrađena podrška u odlučivanju?
6. Zašto Vlada i nadležno Ministarstvo ignoriraju brojna upozorenja organizacija civilnog društva na, čini se, vrlo široko rasprostranjenu praksu kršenja imovinskih prava osoba lišenih poslovne sposobnosti?³⁶

ČLANAK 13. PRISTUP PRAVOSUĐU

Od 2015. do 2020. godine presudama i sudskom praksom potvrđene su preporuke POSI koje smo godinama upućivali nadležnim tijelima u području pravosuđa kao i Hrvatskom saboru u Godišnjim izvješćima o radu³⁷, kako je nužno učiniti pristupačnim građevine u kojima su

³⁶ Udruga za samozastupanje.

³⁷ Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu.
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

smještena tijela pravosudne mreže (sudovi, županijska i općinska državna odvjetništva). Naime, iako su učinjeni pomaci, još uvijek je velik broj nepristupačnih građevina OSI u kojima su smještena tijela pravosudne mreže.

1. Što nadležno Ministerstvo poduzima i planira poduzeti kako bi intenziviralo poduzimanje konkretnih aktivnosti te osiguravanje dostatnih sredstava u svrhu osiguravanja pristupa uslugama u tijelima pravosudne mreže, uvažavajući sudsku praksu?

Tijekom postupanja POSI po podnescima OSI koje su žrtve i svjedoci kaznenih djela, utvrđeno je kako nedostaju potrebni statistički podatci nužni za provođenje analize za oblikovanje javnih politika, odgovarajućeg pravnog okvira te strukturiranje postupovnih radnji, što sve onemogućava identificiranje svih prepreka s kojima se OSI susreću prilikom ostvarivanja svojih prava kao žrtava kaznenih djela. Trenutno su jedini o tome dostupni podatci službene statistike MUP-a o počinjenim prekršajima u slučajevima nasilja u obitelji.

1. Kada i kako Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo unutarnjih poslova planiraju osigurati odgovarajući način prikupljanja, praćenja i obrade podataka o slučajevima u kojima se OSI pojavljuju kao žrtve, svjedoci ili kao počinitelji kaznenih djela?

Branitelji po službenoj dužnosti sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku kao i odvjetnici temeljem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći ne pružaju učinkovitu pravnu zaštitu osobama s invaliditetom, što ima za posljedicu povredu njihovih prava.³⁸

ČLANAK 14. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji je stupio na snagu 1. siječnja 2015. dopuštena je prisilna hospitalizacija u slučaju da „osoba s težim duševnim smetnjama koja zbog tih smetnji ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost, smjestit će se u psihiatrijsku ustanovu po postupku za prisilno zadržavanje i prisilni smještaj propisanim ovim Zakonom“.

Kada su ispunjeni navedeni uvjeti ne traži se pristanak osobe koja se smještava te se može vršiti prisilna hospitalizacija zbog invaliditeta osobe, bez njezinog potpunog i informiranog pristanka. Međutim, navedenim zakonom ojačana je zaštita osoba sa mentalnim poteškoćama na takav način da je određeno da se osoba s duševnim smetnjama može podvrgnuti medicinskom postupku samo uz njezin pisani pristanak, a prije davanja pristanka mora se utvrditi njezina sposobnost za davanje pristanka. Zakonom je izričito propisano kako lišenje poslovne sposobnosti automatski ne podrazumijeva nesposobnost za davanje pristanka. Napominjemo da je i prema Obiteljskom zakonu dopuštena institucionalizacija (u zdravstvene ili socijalne ustanove) bez pristanka same osobe i to kada je osobi s invaliditetom oduzeta poslovna sposobnost u dijelu donošenja odluka o liječenju ili smještaju, kada odluku o smještaju donosi skrbnik.

Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu.

<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu.

<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

³⁸ Više u čl. 14. KPOSI.

Iz iskustva POSI: Obilaskom psihijatrijskih bolnica uočili smo da se pojedini odjeli na kojima se nalaze osobe na dobrovoljnem smještaju zaključavaju, uz opravdanje ravnatelja da je takvo postupanje nužno neposredno nakon prijema (zbog postojanja sklonosti ozljeđivanju, stanja visoke uznemirenosti, izostanka uvida u vlastito stanje i dr.), navodeći da takva postupanja traju kratko, nakon čega se osobe premješta na otvoreni odjel.

Međutim, ako se pacijent usuglasi sa liječenjem i potpiše pristanak na dobrovoljni smještaj, takvom pacijentu ne treba uskraćivati /uvjetovati slobodu kretanja, imajući u vidu da takav pacijent može u svakom trenutku dobrovoljno prekinuti liječenje. Stoga, uskraćivanje/uvjetovanje slobodnog kretanja pacijenta za vrijeme dobrovoljne hospitalizacije predstavlja povredu prava pacijenata na osobnu slobodu i slobodu kretanja i tu je praksu potrebno napustiti. I nadalje je prisutna praksa dužeg zadržavanja/smještaja pacijenata u psihijatrijskim ustanovama nakon završenog liječenja i to zbog nedostatka podrške u zajednici i alternativnih oblika zbrinjavanja te prekapacitiranosti ustanova socijalne skrbi.

Prilikom obilazaka ustanova socijalnih skrbi tijekom 2017. godine utvrdili smo da osobe s invaliditetom koje su već smještene u institucije, a lišene su poslovne sposobnosti, neovisno o tome tko je dao pristanak na smještaj, iz njih svojom voljom ne mogu izaći. Svojim zahtjevima za puštanjem na slobodu više puta su se obraćali svojim skrbnicima i centrima za socijalnu skrb, a dobivali su uglavnom usmene odgovore da to nije moguće. Onemogućen im je pristup pravosuđu, kao i ostvarivanje bilo kakve pravne pomoći radi zaštite i/ili ostvarivanja svojih prava.

Osoba lišena poslovne sposobnosti nije ovlašteni podnositelj žalbe na rješenje o priznavanju smještaja niti zahtjeva za prekidom smještaja, a ne može pokrenuti niti sudske postupke, osim onoga za preispitivanje poslovne sposobnosti. Dakle, ne postoji nikakav način da ospori odluku svoga skrbnika odnosno rješenje centra za socijalnu skrb pa niti da izađe iz institucije bez njihove odluke.

I nadalje ne postoji dovoljno informacija o osobama s invaliditetom koje su navodno uključene u kaznena djela te o primjeni zakonskih odredaba u tim slučajevima. Na počinitelje kaznenih djela pa tako i na osobe s invaliditetom primjenjuje se Kazneni zakon ukoliko se utvrdi da je OSI počinila kazneno djelo u stanju ubrojivosti ili bitno smanjene ubrojivosti, a ukoliko je počinila određeno kazneno djelo u stanju neubrojivosti tada se primjenjuje Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i osoba ne izdržava kaznu u kaznenoj ustanovi, već nastavlja liječenje na forenzičnom odjelu psihijatrijske bolnice.

Uočeno je kako osobama s invaliditetom, koje nisu u mogućnosti na svoj trošak angažirati opunomoćenika u postupku, opunomoćenici dodijeljeni po službenoj dužnosti ne pružaju učinkovitu pravnu zaštitu: pasivni su, ne upuštaju se u raspravu, ne predlažu dokaze, ne osporavaju nalaz vještaka. Osobe s duševnim smetnjama navode kako s dodijeljenim opunomoćenicima teško komuniciraju, teško dolaze do informacija o tijeku postupka, a dolazi i do propuštanja u ulaganju pravnih lijekova, odnosno do situacija kada osoba koja želi podnijeti žalbu na rješenje mora žalbu sama pisati, bez obzira na dodijeljenog opunomoćenika.³⁹

---

³⁹ Odnosi se i na čl. 13 KPOSI.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama potrebno je uskladiti s KPOSI u dijelu koji se odnosi na prisilna postupanja.

Osobama s duševnim smetnjama potrebno je osigurati podršku kako bi mogle donijeti informirane odluke glede medicinskih postupaka i zahvata.

Medicinski djelatnici trebaju se educirati o primjeni alternativnih komunikacijskih metoda kako bi mogli učinkovito komunicirati s osobama s intelektualnim, psihosocijalnim i senzornim invaliditetom.

Potrebno je zakonom definirati djelotvornu pravnu pomoć i zastupanje osoba smještenih u institucije, a koje su lišene poslovne sposobnosti, kako bi mogla ostvariti pravo na izbor i samostalno donošenje odluka. Time bi se izbjeglo zamjensko odlučivanje.

1. Na koji način Vlada namjerava unaprijediti sustav pružanja pravne pomoći osobama s invaliditetom pred sudom, kako bi pravna zaštita bila učinkovita, a u slučaju da trošak pružanja te pravne pomoći ide na teret proračuna?
2. Na koji način Vlada namjerava utjecati na psihijatrijske ustanove u cilju dosljednijeg poštivanja smisla dobrovoljnog pristanka na liječenje u psihijatrijskim ustanovama odnosno napuštanja prakse ograničavanja slobode kretanja dobrovoljnih pacijenata?

Zatvorski sustav – Tijekom proteklog razdoblja POSI je zaprimila nekoliko pritužbi OSI koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. Prituživali su se na uvjete boravka u zatvoru, odnosno nepristupačnost te na manjkavu zdravstvenu zaštitu, a neki od njih i na nemogućnost ostvarivanja pogodnosti. Zatvorska bolnica u Zagrebu suočena je s problemima prekapacitiranosti, nedostatkom liječnika i neprilagođenošću prostora osobama s invaliditetom. Iz razgovora sa zatvorenicima proizlazi kako ne dolaze brzo i jednostavno do informacija te nemaju potrebne uvjete za ostvarivanje prava na šetnju na zraku.⁴⁰

Potrebna su dostatna financijska sredstva za osiguravanje elementa pristupačnosti u zatvorskom sustavu.

Potrebno je također osigurati primjerenu podršku zatvorenicima s invaliditetom uvažavajući specifičnosti pojedinih vrsta invaliditeta, s posebnim naglaskom na osobe s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom.

ČLANAK 15. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama stupio je na snagu 1. siječnja 2015. godine, temeljem kojeg je donesen Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama. Navedenim Pravilnikom odnosno Zakonom mjere prisile su i dalje dopuštene, ali je detaljnije regulirano njihovo trajanje.

Prilikom obilazaka psihijatrijskih ustanova liječnici navode da se mjere prisile upotrebljavaju rijetko i to samo u onim situacijama kada se drugim metodama ne može postići smirivanje pacijenta. Ako se mjere prisile primjenjuju, vodi se evidencija o duljini primjene pojedine mjere sukladno Pravilniku.

Provođenje mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi nije u skladu sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Budući da liječnik psihijatar, vanjski suradnik, izdaje općenitu preporuku za primjenu mjera prisile te ne nadzire primjenu svake pojedinačne mjere, ne

⁴⁰ Odnosi se i na čl. 9. i 25. KPOSI.

pristupa osobno u ustanovu radi odobravanja primjene mjere i nadzora nad mjerom. Primjena ovih mjera u ustanovama socijalne skrbi nije detaljnije regulirana, već je ovo prepušteno internim aktima ustanove (protokol/odлука/smjernica), koji uglavnom nisu usklađeni s aktualnim Zakonom niti sa Standardima kvalitete usluga za ustanove socijalne skrbi. Prema podatcima Ministarstva za demografiju, socijalnu politiku, obitelj i mlade mjere fizičkog sputavanja primjenjuju se u 30 ustanova, a u razdoblju od godine dana bile su primijenjene na 196 korisnika. Kao razloge primjene mjera sputavanja navode faze teške akutne agresije, autoagresije, prijetnje suicidom, samoozljeđivanje, narušavanje zdravlja, ugrožavanje drugih korisnika, dezorientiranost, psihomotorni nemir, opasnosti od pada, a evidentirani su i slučajevi sputavanja na zahtjev korisnika.⁴¹

Iz iskustva POSI: Prilikom obilaska jedne ustanove za stalni smještaj utvrđeno je kako je ustanova izradila smjernice o primjeni mjera prisile te smjernice o primjeni mjera „u slučaju nedopuštenog odlaska korisnika“, koje uključuju primjenu mjera sputavanja po nalogu specijalista psihijatra, u slučaju opetovanog pokušaja korisnika da samovoljno napusti ustanovu. Mjere se primjenjuju na temelju odluke liječnika psihijatra, a u žurnim situacijama odluku može donijeti i liječnik opće medicine i glavna medicinska sestra u dogovoru. Radi hitnosti oni mogu narediti primjenu ovih mjera i usmeno. Restriktivni postupci prema Smjernicama podrazumijevaju: fizičko sputavanje, izdvajanje te primjenu izvanredne terapije. Ustanova je izradila i obrazac za evidentiranje primjene mjera prisile. U istoj ustanovi nalazi se soba za izolaciju, obložena spužvom, s madracem na podu i prozorčićem za nadzor iz druge prostorije.

Ova soba se prema navodima osoblja koristi iznimno rijetko, na jedan sat, u slučaju agresivnosti, a odobrenje za korištenje telefonom daje liječnica psihijatar. Korisnici ju zovu „zelena soba“ i kažu da „tamo idu ovi koji su zločesti“ te pojašnjavaju da se to događa kada se s drugim korisnicima svađaju i sukobljavaju, a jedna korisnica navodi da je tu bila kada je naljutila medicinsku sestruru. Na upit koliko dugo se boravi u sobi, jedna korisnica navodi da je ondje spavala cijelu noć. Kaže, „bila sam tamo sat vremena, do jutra“. Primjenjuju se i mjere sputavanja i to vezivanje remenjem. U oba slučaja korisnicima se stavlja pelena.

Republika Hrvatska ne uzima u obzir smjernice Svjetske zdravstvene organizacije koja naglasak stavlja na prevenciju eskalacije u ponašanju.

Unatoč višestrukim upozorenjima pravobraniteljice i poticanju šire stručne rasprave po ovom pitanju, osim nekoliko stručnih skupova i edukacija od strane stručnjaka SZO, u RH bilježimo otpore stručnjaka napuštanju primjene mjera sputavanja, čak štoviše, velik dio stručnjaka smatra ih opravdanima i u interesu osoba s mentalnim/intelektualnim oštećenjima.

Potrebno je i zakonodavno i u praksi usklađivanje s KPOSI.

„U okviru NPM obilazaka ukazivali smo da nedostatak prostorno-tehničkih uvjeta može značajno utjecati i na učestalost primjene sredstava za ograničavanje slobode kretanja, a time i na kršenje prava osoba s duševnim smetnjama. Stoga smo preporučili MZ-u da se provedbenim propisom propišu uvjeti u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme kojima moraju udovoljavati sve zdravstvene ustanove ili njezine jedinice za obavljanje

⁴¹ Izvješće o radu Pravobraniteljice za OSI za 2017. godinu.
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

specijalističko-konzilijamog i bolničkog liječenja iz psihijatrije, u kojima se provodi prisilno zadržavanje i prisilni smještaj, no oni još nisu doneseni. Nadalje, u okviru obilazaka nailazili smo na osobe s duševnim smetnjama koje su na dobrovoljnom smještaju, što znači da su potpisale pristanak i da je psihijatar kod prijema utvrdio da su sposobne za njegovo davanje, ali su prema njima primijenjene mjere sputavanja i to u vrlo kratkom vremenu od prijema i potpisivanja pristanka. Kako se mjere prisile smiju primijeniti prema osobi s težim duševnim smetnjama samo iznimno, ako je to jedino sredstvo da se otkloni neposredna opasnost koja proizlazi iz njezina ponašanja, a kojom se ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život ili zdravlje, i to tek nakon što se neprisilnim mjerama nisu otklonile prethodno navedene opasnosti, odnosno mogu se primijeniti tek nakon što su iskušane sve alternative, a to uključuje sve oblike neprisilnih mjera, osobito deescalacijske tehnike, ukazujemo na važnost informiranja i razumijevanja pacijenata što potpisuju, a ne samo formaliziranje postupka. Kako se, u skladu s praksom ESLJP, mjera prisile uvijek mora opravdati prevencijom neposredne opasnosti za pacijenta ili okolinu i mora biti proporcionalna toj svrsi, važno je provesti edukacije zdravstvenih radnika iz deescalacijskih tehnika i postupanja s agresivnim bolesnikom te odredbama ZZODS-a i Pravilnika.⁴²

1. Što je Vlada do sada konkretno poduzela da se potpuno ukinu prisilne hospitalizacije i mjere sputavanja te da se primijene deescalacijske tehnike i druge alternativne metode umjesto mjera sputavanja i mjera prisile?
2. Koje tijelo prikuplja podatke o broju prisilno smještenih osoba te o broju primjenjenih mjera sputavanja u psihijatrijskim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi?

ČLANAK 16. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom provela je istraživanje o pristupačnosti skloništa/savjetovališta odnosno udovoljavaju li skloništa/savjetovališta standardima koje propisuje Pravilnik o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.⁴³ Nakon analize odgovora može se zaključiti kako je samo jedno sklonište i savjetovalište i to koje djeluje u organizaciji udruge B.a.B.e. u potpunosti pristupačno za sve osobe s invaliditetom, dok je kod ostalih organizacija pristupačno ili sklonište ili savjetovalište (u cijelosti ili djelomično). Što se tiče rasprostranjenosti skloništa po županijama, može se zaključiti da je područje Republike Hrvatske relativno dobro pokriveno skloništima za žrtve obiteljskog nasilja. Ujedno se može zaključiti da i OSI, ako je u dovoljnoj mjeri pokretna i samostalna, može biti smještena u sklonište kao i osoba bez invaliditeta, neovisno o standardima iz Pravilnika.

Poseban je problem kada je osobama s invaliditetom žrtvama nasilja osim arhitektonske pristupačnosti objekata potrebno osigurati veću razinu podrške zbog ovisnosti o pomoći pri samozbrinjavanju.

Međutim, što je s osobama s većom razinom potrebne podrške kao žrtvama nasilja?

Takve osobe su stavljene u nepovoljniji položaj i s aspekta arhitektonske pristupačnosti objekta i s aspekta pružanja podrške ovisno o potrebama koje proizlaze iz invaliditeta kada je osoba ovisna o pomoći druge osobe u samozbrinjavanju.

⁴² Pučki pravobranitelj.

⁴³ Narodne novine, br. 78/13, dalje: Pravilnik.

Napominjemo da za osobe s težim invaliditetom nisu osigurane cjelovite podrške nakon izlaska iz skloništa. Izostaju alternativni oblici skrbi koji nude minimum sigurnosti i neovisnosti.

Osim Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama, člankom 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama uveden je i dodatni zaštitni mehanizam propisivanjem ovlasti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za provjere opravdanosti smještaja bez pristanka (kada pristanak na smještaj daje skrbnik).

Zabrinuti smo jer država nije poduzela korake da osigura neovisni nadzorni mehanizam osim navedenog povjerenstva čija je uloga ograničena na osobe s duševnim smetnjama, ali sličan neovisni mehanizam ne postoji za osobe s drugim vrstama invaliditeta smještenim u institucijama ili udomiteljskim obiteljima.

Usluge za žrtve nasilja još uvijek su u najvećoj mjeri svedene na djelovanje udrug i ovisne o projektnom financiranju temeljem objavljenih natječaja na nacionalnoj ili lokalnoj razini. Nisu uspostavljeni nadzorni mehanizmi sukladno čl. 16 st. 3 KPOSl, a usluge zaštite OSI od nasilja nisu u potpunosti dostupne – pogotovo u prostorima izvan većih gradskih središta.

Izmjenama zakonodavstva postroženo je kažnjavanje (povećane su kazne) u slučajevima kada je žrtva kaznenih djela OSI. Međutim, u primjeni zaštitnih i sigurnosnih mjera postoje problemi kao npr. u slučajevima obiteljskog nasilja kada se u pravilu udalji žrtvu, a ne nasilnika. Često su žene s invaliditetom lošeg finansijskog stanja, nezaposlene, ili ako su zaposlene, onda je to na slabo plaćenim poslovima ili ovise isključivo o socijalnim naknadama, čime im je egzistencija nesigurna, a što ima za posljedicu da žene s invaliditetom nerado prijavljuju nasilje.

U Izvješću za 2018. godinu o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti OSI 2017. – 2020.⁴⁴ prikazani su podatci koji se odnose općenito na žrtve nasilja kao i na korisnike skloništa te nije jasno specificirano koliko je korisnika s invaliditetom obuhvaćeno, koju su vrstu usluge i podrške koristili i koliki je iznos u tu svrhu utrošen.

Kod utvrđivanja postojanja svih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom, osobito verbalnog odnosno psihičkog, potrebno je prilagoditi postupanje svih tijela.

Potrebno je provesti istraživanje o prevalenciji različitih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom (specifično za svaku kategoriju invaliditeta).

Potrebno je procijeniti potrebe za pružanjem podrške ženama s invaliditetom koje su žrtve obiteljskog nasilja. U skladu s tim potrebno je prilagoditi postojeća kao i nova skloništa i savjetovališta potrebama žena s invaliditetom, uz finansijsku podršku nadležnih državnih tijela i institucija, tako da ne ovise o inicijativama civilnog društva.

Preporučujemo provoditi senzibiliziranje kao i sustavnu, dugotrajnu edukaciju u radu s osobama s invaliditetom i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama.

Nužno je nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom kako bi prepoznale različite oblike nasilja i informirale se o mogućnostima

⁴⁴ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217>

ostvarivnja zaštite, kako bi stekle povjerenje u postojeće sustave podrške i zaštite, prijavile nasilje i tražile zaštitu, posebno kroz medijsku vidljivost i informiranje javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

1. Iz kojih se razloga u slučaju nasilja ženu i djecu udaljava iz kućanstva, dok počinitelj ostaje u kući? Je li potrebno mijenjati zakone ili je potrebno njihovo dosljednije poštivanje?
2. Koje alternativne oblike zaštite (smještaja) Vlada pruža osobi s invaliditetom kao žrtvi nasilja u obitelji nakon izlaska iz skloništa?

ČLANAK 17. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

Ustavni sud Republike Hrvatske rješenjem br: U-I-60/1991 i dr. od 21. veljače 2017. godine⁴⁵ naložio je Hrvatskom saboru da u roku od dvije godine od dana donošenja rješenja donese novi zakon, umjesto trenutnog Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece.⁴⁶ Novi zakon, koji bi uvažio odluku Ustavnog suda, ali i preporuku o zabrani sterilizacije, nije donesen.

S obzirom na to da nadležno Ministarstvo zdravstva ne poduzima nikakve radnje u smislu donošenja novog zakona, organizacija civilnog društva – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI izradio je i uputio Ministarstvu zdravstva Prijedlog Zakona o sprječavanju i prekidu trudnoće na razmatranje i eventualno usvajanje.

Obiteljski zakon, također, dopušta zamjensko odlučivanje (sudska odluka) vezano uz donošenje odluke o sterilizaciji, što nije u skladu s KPOSI.

U slučajevima u kojima je dopušteno zamjensko odlučivanje, potpuni i informirani pristanak se ne traži te se postavlja pitanje informira li se OSI uopće o postupku koji se provodi.

1. Što Vlada poduzima da bi se svaki medicinski zahvat izvodio uz osobni, potpuni i informirani pristanak osobe s invaliditetom, odnosno da se zaustave medicinski postupci prema osobama s invaliditetom bez njihova osobnog, potpunog i informiranog pristanka?

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (dalje: HZJZ) provodi edukacije u nekoliko ustanova za visoko obrazovanje zdravstvenih djelatnika o specifičnostima zdravstvene skrbi osoba s različitim vrstama invaliditeta te načinima ophođenja i ostvarivanja primjerene komunikacije s osobama s invaliditetom, o čemu je HZJZ izdao i brošuru. U edukaciju su kao predavači uključeni i predstavnici OSI različitih oštećenja, kao i POSI.

Navedene edukacije ne obuhvaćaju sva visoka učilišta na kojima se obrazuju budući zdravstveni djelatnici, kao ni zdravstvene ustanove u kojima su zaposlenici. Edukacije nisu u dovoljnoj mjeri razrađene kroz programe.

„Temeljem pritužbi i prikupljenih podataka tijekom NPM obilazaka psihijatrijskih ustanova, utvrdili smo da osobe s duševnim smetnjama prilikom prijema i smještaja nisu dovoljno informirane o svim medicinskim postupcima. Uočili smo da osobe koje se vode kao dobrovoljno smještene, odnosno koje su potpisale pristanak, ne znaju gdje se nalaze, ne znaju da mogu napustiti liječenje, koju terapiju uzimaju, a nisu niti adekvatno informirani o svojim pravima

⁴⁵ Narodne novine, br. 25/17.

⁴⁶ Narodne novine, br. 18/78, 31/86, 47/89 i 88/09.

*naročito s razlozima i ciljevima svog smještaja, sa svrhom, prirodom, posljedicama, koristima i rizicima provedbe predloženoga medicinskog postupka, a često se nalaze i na zaključanim odjelima koje ne mogu napuštati čak niti zbog odlaska u šetnju. Stoga je nužno osobe s duševnim smetnjama i nakon prijema i smještaja nastaviti upoznavati kroz razgovor, brošure ili informacije na oglasnoj ploči o njihovim pravima, jer se radi o stresnoj životnoj situaciji koja utječe na sposobnost osobe da u tom trenutku u potpunosti razumije i zapamti svoja prava i načine njihove zaštite. Stoga smo dali preporuke o potrebi adekvatnog informiranja, a naročito o potrebi edukacija zdravstvenog osoblja vezano uz primjenu sredstva prisile.*⁴⁷

1. Što Vlada poduzima kako bi se uveli programi edukacije o specifičnostima zdravstvene skrbi OSI i primjerenih oblika komunikacije i primjene sredstava prisile, a koji bi se provodili na svim visokim učilištima koja obrazuju buduće zdravstvene djelatnike, kao i u zdravstvenim ustanovama u kojima su već zaposleni zdravstveni djelatnici?

ČLANAK 19. NEOVISNO ŽIVLJENJE I UKLJUČENOST U ZAJEDNICU

Obveza razvoja i širenja usluga definirana je još Planom deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi 2010. godine. Na potrebu razvoja i širenja najrazličitijih usluga koje su temelj ostvarenja prava na život u zajednici pravobraniteljica ukazuje niz godina kontinuirano svojim općim preporukama, kao i u godišnjim izvješćima Hrvatskog sabora, čija je suštinska poruka da *društva koja poštuju ljudska prava nemaju dvojbe oko toga da su domovi dehumanizirani, da je institucija loša i da podrška treba biti osigurana izvan ograda institucije.*

Iz analize Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova 2018. – 2020.⁴⁸ vidljivo je da je od 2014. do 2016. broj OSI u dugotrajnom smještaju ostao gotovo na istom nivou, jednako kao i za kategoriju osoba s mentalnim oštećenjima. Ukupno je prema podatcima MDOMSP-a broj dugotrajno smještenih osoba s intelektualnim, tjelesnim, senzornim i mentalnim oštećenjima smanjen za 84 osobe, a istovremeno je svega 66 osoba više u organiziranom stanovanju. Nakon 2016. domovi za smještaj bilježe povećanje broja zahtjeva za dugotrajni smještaj, što ukazuje na neuspjeh nacionalnog Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi (2010.). Tijekom 2018. u Godišnjem izvješću⁴⁹ analiziran je proces deinstitucionalizacije te svjedočimo gotovo potpunoj stagnaciji procesa.

Domovi socijalne skrbi čiji su individualni planovi transformacije i deinstitucionalizacije usvojeni još 2013., smanjili su broj korisnika dugotrajnog smještaja između 15% i 30%, a jedino dva doma socijalne skrbi transformirala su se u centre usluga u zajednici (Ozalj i Osijek).

Kada govori o napretku, država uvijek nabrala istih 18 ustanova „koje su u procesu transformacije“, a kada govori o prihvaćenim individualnim planovima nabrala uvijek istih 5 domova (Ozalj, Osijek, Turnić, Stančić, CZR Zagreb). Većina ostalih domova navodi da individualni planovi iz 2015./2016. nisu usvojeni od nadležnog Ministarstva, te se u 2018. krenulo s izradom novih Individualnih planova. Kao prepreke nastavku procesa deinstitucionalizacije i transformacije većina domova navodi nedostatak potrebnog broja djelatnika za podršku programu organiziranog stanovanja i pružanja izvaninstitucionalnih

⁴⁷ Pučki pravobranitelj.

⁴⁸<https://mdomsp.gov.hr/UserDocs/Images/Vijesti2018/Proces%20transformacije%20i%20deinstitucionalizacije/Plan%202018-2020.pdf>

⁴⁹ Izvješće o radu Pravobraniteljice za OSI za 2018. godinu.
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

usluga, nemogućnost apliciranja na sredstva EU fondova zbog neprihvaćenog Individualnog plana, kao i nedostatak edukacija i kapaciteta ustanova za pripremu projekata.

Početkom 2018. svjedočili smo i medijskoj kampanji usmjerenoj ka preispitivanju procesa deinstitucionalizacije, a potaknuti napisima o navodnim događanjima u Centru „Ja kao i Ti“ iz Osijeka. Pravobraniteljica za OSI reagirala je na neke od njih te uputila poruku resornom Ministarstvu da imaju odgovornost za rizike procesa deinstitucionalizacije i da je deinstitucionalizacija OSI prvenstveno pitanje ljudskih prava, ali je izostao odgovarajući odgovor države.

Daljnje širenje usluge organiziranog stanovanja posljednjih godina stagnira, unatoč činjenici da je ova usluga potvrdila potencijal u dostizanju zadanog standarda na području osiguranja uživanja ljudskih prava.

Planom deinstitucionalizacije 2018. – 2020., osim analize ne/uspjeha, nisu konkretizirani očekivani ciljevi niti se navode konkretni rokovi, a u smislu smanjivanja broja osoba na dugotrajnom smještaju u domovima socijalne skrbi, odnosno očekivanog povećanja broja osoba obuhvaćenih izvaninstitucijskim uslugama.

Preporučujemo sustavno osiguravanje šire lepeze usluga u zajednici kao i razvoja mreže usluga u svim područjima RH.

Korištenje EU fondova – Svjedoci smo zanemarivih napora u korištenju EU fondova u prethodnom razdoblju. Ispitivajući domove socijalne skrbi obuhvaćene procesom transformacije, vidljivo je da su najviše sredstava povukli korištenjem EU fondova oni koji su ostvarili i najveće pomake u procesu deinstitucionalizacije (Ozalj, Osijek, Sloboština i Stančić). Domovi koji nisu aplicirali na natječaje EU fondova najčešće navode da je razlog nekorištenja sredstava nedostatak kapaciteta i edukacije za pisanje projekata, odnosno da im je potrebna neposredna pomoć nadležnog Ministarstva.

Za tematsko područje deinstitucionalizacije djece i odraslih od ukupno 20 milijuna eura za ovo tematsko područje bila su predviđena sredstva od ukupno 750.000,00 eura. Od tog iznosa do raskida zajma utrošeno je 316.588,00 eura za aktivnost tehničke pomoći u provedbi Operativnog plana deinstitucionalizacije.⁵⁰

Udomiteljstvo – Zabrinjava činjenica da MDOMSP provodeći politiku deinstitucionalizacije kao izvaninstitucijski oblik smještaja navodi udomiteljstvo i smještaj u obiteljskim domovima.

Pilot-projekt istraživanje POSI iz 2015. godine „*Poštivanje prava OSI smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*“ u završnim preporukama ukazuje na potencijalna kršenja svih ljudskih prava udomljenih osoba te naglašava nužnost preispitivanja instituta udomiteljstva kao oblika neovisnog života. *Stručnjačka perspektiva i u ovom je istraživanju potvrđila stav stručnjaka prema kojem je udomiteljstvo za odrasle osobe posljednji i najlošiji izbor za podršku osobi s invaliditetom.*

Udomiteljstvo obilježava izoliranost i izostanak profesionalizma, ono nije lišeno institucijskih obilježja (npr. odnos nadređenosti prema korisniku, nemogućnost osobnih izbora korisnika). Unatoč upućenim upozorenjima na opasnost jačanja udomiteljstva za odrasle osobe s invaliditetom, 2018. donesen je novi Zakon o udomiteljstvu, predstavljen na način da je „ovaj oblik skrbi od strane stručnjaka prepoznat kao najkvalitetniji oblik skrbi“. U javnoj raspravi

⁵⁰ Izvješće o radu Pravobraniteljice za OSI 2018. godinu.
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

POSI je istakla da je to netočna konstatacija, s obzirom na tradicionalni stav stručnjaka zaposlenih u sustavu socijalne skrbi da je udomiteljstvo za odrasle osobe zadnji izbor za osiguravanje kvalitetne skrbi.

„Udomiteljstvo odraslih OSI u potpunosti krši pravo na neovisno življenje.“⁵¹

Potrebno je umjesto udomiteljstva razvijati organizirano stanovanje kao jedini prihvatljivi oblik podrške za OSI.

Osobna asistencija – POSI godinama upozorava na važnost osiguravanja prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu za svaku osobu s invaliditetom, što znači i mogućnost sudjelovanja u društvu, pristupa radu, obrazovanju i rehabilitaciji.

Smatramo nužnim napustiti projektno osiguravanje ove usluge i time učiniti ovu uslugu dostupnom i prilagođenom stvarnim potrebama svih OSI koje takvu uslugu trebaju. Kroz uslugu osobnog asistenta koja se odobrava uglavnom u opsegu samo 20 sati tjedno, osobe s najtežim invaliditetom ne mogu dobiti u dovoljnoj mjeri potporu neovisnom življenju.

Iskustvo OSI: Usluge osobnog asistenta postale su puka formalnost bez primjerene primjene i sustavnog razvoja usluga te je zbog nedostatka prikladne analize, pravednog vrednovanja stvarnih potreba korisnika i nesrazmjera između dodijeljenih sredstava i realnog stanja na tržištu rada projekt osobne asistenture ozbiljno narušen i kontinuirano nazaduje bez ikakvih naznaka pozitivnih promjena. Očito je da treba izvršiti snažan pritisak na vladu da se hitno doneće Zakon o OA te da se u međuvremenu uklone svi štetni, zastarjeli, jednodimenzionalni i nazadni kriteriji poput Barthelovog indeksa koji sprječavaju povećanje satnice i opsega usluga korisnicima s najtežim stupnjem invaliditeta jer osobama koje se primjerice kreću elektromotornim invalidskim kolicima ne smije biti uskraćena primjerena razina usluge zbog toga što ih Barthelov indeks prikazuje samostalnjima i neovisnjima nego što to uistinu jesu bez pruženih usluga druge osobe.

„Student s invaliditetom (JM) s kompleksnim i višestrukim teškoćama koji studira na Sveučilištu u Zadru nikako ne uspijeva naći osobu koja bi mu pružala usluge osobne asistencije pa je njegova majka 24 sata na dan uz njega, što nikako ne omogućava samostalnost i neovisan život u zajednici ovog studenta. Čini se da je usluga osobne asistencije i dalje na raspolaganju samo ograničenom broju OSI.

Preporučuje se Vladi da osigura osobnu asistenciju svim osobama s invaliditetom kojima je potrebna.

Problem s kojim se studenti susreću izvan akademskog okuženja, vezano uz smještaj, jest nepostojanje sustavnog oblika pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom koji su smješteni u studentskom domu. Trenutačno se problem samo privremeno rješava na Sveučilištu u Zagrebu, koje od 2009. godine organizira i financira uslugu ispomoći studentima s invaliditetom koji su smješteni u studentskome domu.

Preporučuje se državi da sredstva namijenjena pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom osigura putem Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.⁵²

---

⁵¹ Prof. Leutar i doc. Buljevac.

⁵² Prof. Kiš-Glavaš.

POSI dobiva pisma osoba o kojima brinu roditelji stariji od 80 godina, koji već sada strahuju da nakon njihove smrti neće biti druge mogućnosti nego smještaj u dom za stare i nemoćne, prvenstveno zbog ograničene usluge osobnog asistenta.

Osnovni je preduvjet ostvarenju neovisnog života lepeza usluga prilagođenih individualnim potrebama svake pojedine osobe te s obzirom na sve navedeno ne možemo reći da smo u zadovoljavajućoj mjeri osigurali prava garantirana člankom 19. Konvencije.

Smatramo da je odlučivanje, odobravanje, financiranje i nadzor nad provođenjem usluge potrebno institucionalizirati, odnosno regulirati zakonom.

Također smatramo da je u određivanju opsega osobne asistencije nužno procijeniti stvarno funkcioniranje i stvarnu, individualnu potrebu temeljem standardiziranog obrasca procjene baziranom na socijalnom modelu (za razliku od Barthela), stoga ukoliko je potrebno i u opsegu od 24 sata dnevno.

1. Koji je razlog i što Vlada planira učiniti kako bi uvažila i primijenila preporuku Odbora br. 30, a vezano uz udomiteljstvo odraslih osoba?
2. Što Vlada poduzima kako bi osigurala dostatna finansijska sredstva u svrhu nastavka procesa deinstitucionalizacije, a što se odnosi na osiguravanje stručnog kadra, pružatelja usluga, razvijanje usluga u zajednici, infrastrukture, nadzora te svega drugoga važnoga za ovaj proces?
3. Što je poduzeto u smislu osiguravanja preduvjeta za ostvarenje prava na život u zajednici, prvenstveno sustavne usluge osobne asistencije?
4. Kada će se donijeti prioritetni zakoni za neovisno življenje OSI i njihovu uključenost u zajednicu – Zakon o osobnom asistentu i Zakon o inkluzivnom dodatku?⁵³

ČLANAK 20. OSOBNA POKRETLJIVOST

Država ne prepoznaje asistivne tehnologije kao oblik potpore osobama s invaliditetom u neovisnom življenju. Mnogi uređaji i pomagala nisu sustavno financirani od strane države. Zakonodavni okvir podliježe čestim izmjenama koje u većini kao posljedicu imaju smanjenje prava odnosno dostupnosti pomagala. Asistivne tehnologije ne osiguravaju se sustavno (npr. transfer dizalice koje olakšavaju premeštaj osoba npr. iz kreveta u kolica, iz kolica u kadu i sl., elektronsko povećalo dobivaju samo školska djeca, a ne i odrasle slijepe osobe, pravo na baterije za slušne aparate bez kojih nagluhe osobe ne mogu komunicirati odnosno sudjelovati u životu zajednice dobivaju samo djeca, a ne i odrasle osobe, za odrasle osobe ne osiguravaju se uređaji koji olakšavaju svakodnevno življenje poput smart telefona, smart opreme za upravljanje kućnim uređajima te audio i videotehnikom i dr.).

Potrebno je poduzeti mjere i aktivnosti da se asistivne tehnologije koriste kao oblik podrške u različitim sustavima kako bi se osigurala samostalnost, samopouzdanje, sigurnost, veća kvaliteta življenja i uključenost djece s TUR i OSI u zajednicu, odnosno prevencija smještavanja u institucije.

Vlada treba prepoznati da sredstva izdvojena za osiguranje ortopedskih i drugih pomagala primarno podržavaju ljudsko dostojanstvo OSI i djece s TUR, osiguravaju njihovo uključivanje u zajednicu te time preveniraju daljnje troškove. Mjere štednje usmjerene na uskraćivanje ortopedskih i drugih pomagala krši njihova ljudska prava i dugoročno gledajući povećava troškove. Uštede treba tražiti osiguravajući pomagala prema individualnim potrebama i usvajajući fleksibilniji pristup u njihovom pružanju.

⁵³ Odnosi se i na čl. 28 KPOSI.

1. Što Vlada poduzima i na koji način motivira inovatore kako bi se razvijale i modernizirale potporne tehnologije te ih se implementiralo prema svjetskim saznanjima u zakonodavni okvir?
2. Planira li Vlada osigurati finansijska sredstva kako bi se sadašnja znanja iz primjene pilot-projekata u korištenju potpornih tehnologija ugradile kao sustavno rješenje kako bi postale oblik podrške dostupan svim osobama kojima je potreban?
3. Što Vlada poduzima kako bi se osobama s invaliditetom omogućila veća dostupnost ortopedskih i drugih pomagala prema njihovim individualnim potrebama?

ČLANAK 21. SLOBODA IZRAŽAVANJA I MIŠLJENJA TE PRISTUP INFORMACIJAMA

Osobe s oštećenjem vida godinama su isticale kako je većina mrežnih stranica nepristupačna slijepim osobama – korisnicima Interneta, a da je korištenje Brailleovog pisma u svakodnevnim životnim situacijama nedovoljno. U rujnu 2019. godine za javna tijela čije su mrežne stranice izrađene poslije 23. rujna 2018. stupio je na snagu Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora. Za sva ostala tijela primjena ovog Zakona započinje 23. rujna 2020. godine.

1. Što Vlada poduzima kako bi osigurala pristup informacijama te primjenu Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja i za pravne osobe u privatnom sektoru?
2. Kada i na koji način Vlada planira donijeti Zakon o Brailleovom pismu za osobe s oštećenjem vida?

„Dostupnost informacija vrlo je važna u životu svakog studenta, osobito kada je riječ o studentima s invaliditetom koji, suočavajući se s različitim preprekama, često ostaju zakinuti za ono što je većini drugih ljudi dostupno ili samo po sebi razumljivo, i u svakodnevnome životu i u obrazovnom okruženju.⁵⁴ Studentima s invaliditetom, jednako kao i ostalim studentima, potrebno je stoga učiniti dostupnima informacije o visokom učilištu, informacije o studijima i izboru studija, informacije o posebnim pravima studenata s invaliditetom te ostale važne informacije (poput informacija o radnom vremenu, dostupnosti i prilagođenosti studentskih referada, knjižnica i ostalih službi važnih studentima⁵⁵). Prilagođene informacije, u tradicionalnom i alternativnim formatima (crni tisk, brajica, uvećani tisk, obavijest poslana u elektroničkom obliku e-mailom, SMS-om na mobilni telefon i slično) trebaju se nalaziti na oglasnim pločama, prilagođenim mrežnim stranicama izrađenim prema pravilima e-pristupačnosti⁵⁶, kao i na društvenim mrežama i drugim sličnim servisima te sustavima za e-učenje (Smjernice za osiguravanje pristupačnosti nastavnih materijala koji se postavljaju u sustav za e-učenje⁵⁷). Ovo, na žalost, još uvijek nije realizirano u zadovoljavajućoj mjeri u sustavu visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

⁵⁴ Barić, A., Đuričić, R., Jakir, A., Petković, M., Španić, D., Udiljak Bugarinovski, Z., Zubak, M., 2012.: Pristup informacijama i uslugama, priručnik za nastavno, administrativno i stručno osoblje sveučilišta, Sveučilište u Zagrebu.

⁵⁵ Više o tome u: Barić i sur. (2012) na http://www.eduquality-hr.com/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=48&lang=hr

⁵⁶ <http://www.w3.org/TR/WCAG10/>

⁵⁷ <http://www.srce.unizg.hr/vijest/prilagodba-sustava-za-e-ucenje-merlin-prema-smjernicama-pristupacnosti-738/>

*Potrebno je educirati osoblje zaduženo za uređivanje internetskih stranica visokih učilišta o pravilima e-pristupačnosti.*⁵⁸

„Važno je korištenje formata koji će OSI omogućiti korištenje ključnih informacija. Međutim, važno je da te informacije budu jasne, pouzdane i razumljive.

Potrebno je slati jasne i razumljive poruke kako bi se smanjile diskrekske ovlasti državnih i javnih službenika u njihovoј interpretaciji i provođenju procedura koje opisuju. Za početak bi bilo dobro da je izrađen hodogram procedura za postupak vještačenja i dobivanja rješenja koji bi bili razumljivi svakoj pojedinoj osobi, a ne samo službenicima koji provode procedure.

Slično je s više značajnim tumačenjem termina deinstitucionalizacija koji se koristi u često suprotstavljenim značenjima i opravdava vrlo različite prakse. Štetno bi bilo da na prihvatljivom formatu idu neprikladne, nekorisne ili zbunjujuće informacije.

*Putem tiskanih, digitalnih ili drugih medija potrebno je davati jasne i pouzdane informacije, dostupne na različitim formatima, koje će biti razumljive OSI i na ujednačen način pregledno upućivati OSI na njihova prava i procedure kojima ih mogu ostvariti.*⁵⁹

*Potrebno je osigurati pristupačnost informacija, ali i pravnih izvora osobama s intelektualnim teškoćama i psihosocijalnim invaliditetom.*⁶⁰

1. Što Vlada poduzima i planira poduzeti kako bi uvažila i primjenila preporuku Odbora br. 32 vezano uz osiguravanje pristupa informacijama u pristupačnom obliku te osiguravanja podrške osobama s oštećenjem vida i sluha u svim sudskim postupcima?

ČLANAK 23. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Od ratifikacije KPOSI nisu poduzete aktivnosti s ciljem razvijanja usluga koje bi bile na raspolaganju roditeljima s invaliditetom, kroz koje bi im se pružila pomoć u izvršavanju roditeljskih dužnosti, čime bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta. Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine⁶¹ također nisu predviđene mjere s ciljem razvoja usluga potrebnih za podršku roditeljstvu OSI. Opisano područje djelovanja više je usmjereni na podršku roditeljima odnosno obiteljima u kojima žive djeca s TUR, odnosno osobe s invaliditetom, dok nema mjera usmjerena ka osiguravanju podrške osobama s invaliditetom kao roditeljima.

POSI je kroz godine svog rada zaprimila više pritužbi, odnosno zamolbi za pomoć roditelja s invaliditetom koji nisu u mogućnosti posve samostalno i bez podrške društva ostvarivati sva svoja roditeljska prava, a što se odnosilo na osiguravanje različitih usluga, ovisno o njihovim individualnim potrebama, vrsti i težini oštećenja, životnim okolnostima i drugo.

U tim slučajevima roditelji su tražili podršku kako bi dijete doveli do vrtića i u svakodnevnim aktivnostima roditeljske skrbi (igranje u parku, odlazak liječniku, higijena...).

Iskustvo POSI: Više puta smo se obraćali nadležnom Ministarstvu u kojem smo tražili podršku za obitelj u kojoj su oba roditelja s invaliditetom kako bi mogli djetetu osigurati sigurnu roditeljsku skrb, ali se pokazalo da sustav nema razvijene usluge podrške roditeljima s invaliditetom. Dijete je živjelo do navršene godine dana života kod „asistentice“, gdje su ga

⁵⁸ Prof. Kiš-Glavaš.

⁵⁹ Prof. Žiljak.

⁶⁰ Prof. Leutar i doc. Buljevac.

⁶¹ Narodne novine, br. 42/17.

roditelji posjećivali. Tek naporima i koordinacijom tijela državne vlasti, lokalne i regionalne samouprave i uz veliku pomoć udruga civilnog društva roditelji su dobili mogućnost da preuzmu djelomičnu brigu o djetetu uz pomoć svojevrsne pomoćnice ili asistentice, koja im u njihovom domu pruža podršku u jednom dijelu dana. Roditeljima do danas (2020.) nije osigurano da žive s djetetom, čime je povrijedeno pravo roditeljima s invaliditetom. Problem je također i nedostatna edukacija roditelja o izvršavanju roditeljske skrbi.

„Prema podatcima HZJZ, broj žena s invaliditetom koje su u 2018. rodile iznosio je 1.014, što je za čak 32,54% više u odnosu na 2017. (kada je taj broj bio 765, a što je bilo za 17,5% više nego u 2016.). Imajući u vidu kako je u 2013. godini 339 žena s invaliditetom rodilo, proizlazi kako je u 2018. došlo do porasta od gotovo 200% u odnosu na 2013. godinu. Podatci za raniji trogodišnji period (2016. – 2018.) nedvojbeno ukazuju kako se pozitivan trend porasta broja žena s invaliditetom koje su rodile nastavio i tijekom 2018. godine. Unatoč zabilježenom trendu rasta, ipak se i dalje radi o relativno malom broju žena s invaliditetom koje su postale majke, a u odnosu na ukupan broj žena s invaliditetom. Stoga bi ovoj problematici trebalo kontinuirano posvećivati pažnju. U kontekstu navedenog Pravobraniteljica uočava kako je, prema podatcima Nastavnog zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“, broj žena s invaliditetom koje su rodile, a koje su imale prebivalište u Gradu Zagrebu, u 2018. iznosio 168, što čini udio od 16,5% u ukupnom broju svih žena s invaliditetom koje su rodile u Republici Hrvatskoj u 2018. godini.“⁶²

„Država je dužna omogućiti roditeljima s invaliditetom primjerenu podršku, sukladno njihovim individualnim potrebama, u izvršavanju roditeljske skrbi. Potrebno je ustrojiti sustav podrške roditeljstvu OSI razvijanjem različitih usluga podrške, ovisno o potrebama roditelja i dobi djece, čime bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta (češći dolazak patronažne sestre, asistencija u skrbi za dijete, roditeljski/osobni pomoćnik/prevoditelj, psihološka i pravna pomoć, volonterski peer to peer programi i dr.).

Asistenti bi se trebali financirati sustavno i kontinuirano, a ne ovisiti o projektnom financiranju.

Potrebno je razviti usluge najma odgovarajuće opreme za majke s različitim oblicima invaliditeta koje bi im olakšale majčinstvo, inzistirati na prilagodbi prostora, opreme i usluga institucija zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa, odgoja i obrazovanja te osnaživati osoblje u navedenim sustavima, u području ljudskih prava, specifičnih potreba žena/roditelja s invaliditetom i potreba njihove djece i cijele obitelji.“⁶³

1. Što Vlada poduzima kako bi osigurala podršku roditeljima s invaliditetom u obavljanju roditeljske uloge?
2. Kada će Vlada razviti sustav integriranih usluga podrške obiteljima čiji su članovi djeca s TUR i osobe s invaliditetom?

Osim što izostaje podrška roditeljstvu roditeljima s invaliditetom, izostaje kontinuirano savjetovanje, osnaživanje, vođenje i podrška obiteljima koje brinu o svojim članovima s invaliditetom.

Obitelji čiji su članovi djeca s TUR ili osobe s invaliditetom susreću se s brojnim izazovima i problemima od samog početka nastanka invaliditeta.

⁶² Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

⁶³ Udruga RODA – Roditelji u akciji.

„Obitelj djeteta, a posebice roditelji izuzetno su važni u djetetovom razvoju, a na leđa roditelja djece s TUR stavlja se prevelike odgovornosti i žrtve. Roditelji nerijetko moraju napustiti posao kako bi mogli skrbiti o djetetu jer država nema osmišljene kvalitetne mehanizme za podršku zaposlenim roditeljima djece s TUR. Nemaju mogućnosti „predaha“, nemaju kome ostaviti dijete na čuvanje pa su često iscrpljeni, osjećaju se usamljenima i izoliranim. U procesu deinstitucionalizacije i uključivanja u zajednicu djece s TUR nedostaju programi podrške za obitelji djece (programi socijalne podrške, podrške za obitelji, finansijske podrške, edukacijsko-rehabilitacijske podrške i sl.), posebice programi od najranije dobi djeteta (identificiranja teškoće, dijagnosticiranja, uključivanja djeteta u edukacijsko-rehabilitacijski program).“⁶⁴

Preporučujemo da se sustavno osiguraju programi podrške za obitelji čiji su članovi djeca s TUR i/ili odrasle osobe s invaliditetom.

Nužna je edukacija obitelji o specifičnostima pojedinih oštećenja, invaliditeta te funkcionalnih sposobnosti, ali i ostvarivanja prava kada je jedan ili više članova obitelji dijete s TUR ili odrasla OSI.

1. Što Vlada poduzima kako bi pružila pravodobnu i cijelovitu podršku i pomoć obiteljima kada kod nekoga od članova obitelji nastane invaliditet?

ČLANAK 24. OBRAZOVANJE

Obuhvat djece predškolskim odgojem još je uvijek ispod europskog prosjeka. U RH svjedočimo nedostatku slobodnih mjesta u vrtićima, zbog čega jedan dio djece s TUR ne ostvaruje iskustvo socijalizacije u predškolskoj dobi. Kako još uvijek postoji odvojeni sustav obrazovanja u posebnim uvjetima u sustavu socijalne skrbi, to predstavlja segregaciju i treba ga u potpunosti napustiti. Uvjete i resurse iz tih sustava treba preusmjeriti u redovni sustav obrazovanja (npr. nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja i dr.). Učenici s određenom vrstom invaliditeta i dalje se obrazuju u specijaliziranim ustanovama. Od strane nadležnog ministarstva nisu vidljive značajnije aktivnosti na stvaranju prilagodljivog sustava općeg obrazovanja usmjerenog na sve učenike. Kurikularna reforma koja se provodi od 2018. ne obuhvaća i poseban kurikularni dokument za učenike s TUR.

Na svim razinama obrazovanja nedostaje ciljana sustavna edukacija nastavnika prema modelu ljudskih prava za inkluzivno obrazovanje djece i mladih s TUR.

„Ne uočava se otvorenost za zapošljavanje nastavnika s invaliditetom, specijaliziranih nastavnika iz područja umjetničkog obrazovanja i art terapije, poznavanjem alternativnih načina komunikacije“⁶⁵ i dr., čime bi se obrazovni sustav učinio prilagodljivijim.

Velik broj obrazovnih ustanova, posebno srednjoškolskog obrazovanja, nema potreban ili dovoljan broj stručnih suradnika za rad s učenicima s TUR.

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s TUR⁶⁶ predviđa oblike potpore inkluzivnom obrazovanju, posebno razvoj centara potpore i imenovanje županijskih mobilnih timova, koje aktivnosti nisu niti započele, a izravno utječu na jačanje kompetencija nastavnika za uključivo obrazovanje.

Još uvijek ne postoji sustav praćenja i prevencije preranog napuštanja školovanja.

⁶⁴ Pravobranitelj za djecu.

⁶⁵ Dr. sc. M. Sabljar – viša predavačica.

⁶⁶ Narodne novine, br. 24/15.

Pravilnik⁶⁷ o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (u dalnjem tekstu Pravilnik) donesen je u studenom 2018. godine te konačno formalizirao jedan oblik podrške koji se niz godina osiguravao putem projekata. Pravilnik treba u praksi osigurati kvalitetnu potporu uključivom obrazovanju, odnosno prvenstveno nastojati stvoriti održivi sustav financiranja, kako bi se izbjegla negativna selekcija i fluktuacija kadrova. Već je sada vidljiv i evidentan problem nedostatka stručnih komunikacijskih posrednika kao podrške učenicima s komunikacijskim teškoćama.

„U obrazovanju se uglavnom spominju samo djeca u redovnom obrazovanju, ne spominje se obrazovanje odraslih niti koncept cjeloživotnog učenja, što je ključno za obrazovanje odraslih OSI. Bez uređenog provođenja cjeloživotnog učenja OSI i onih koji im pružaju usluge nije moguće riješiti probleme koji se spominju u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske (čl. 6 zapošljavanje žena s invaliditetom, čl. 8 podizanje razine svijesti, čl. 27 rad i zapošljavanje, čl. 28 i čl. 29).

Hrvatska ima jedan od najmanjih postotaka sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom učenju u EU (oko 3% umjesto planiranih 15%), a podataka o sudjelovanju OSI nema.

Nedostajuća strukovna znanja i ključne kompetencije (znanje jezika, digitalne vještine, poduzetničke vještine) otežavaju zapošljavanje.

Novi Zakon o obrazovanju odraslih priprema se već 4 godine i još nije donesen, a upravo bi on trebalo olakšati fleksibilnije uključivanje u obrazovanje odraslih i prilagodbu sadržaja i metoda rada.

Preporuka: Donijeti novi Zakon o obrazovanju odraslih koji bi pružio mogućnost fleksibilnog, prilagođenog i pristupačnog provođenja formalnog obrazovanja odraslih kako bi se OSI mogle uključivati u te programe. Nastavnici u obrazovanju odraslih trebali bi biti dodatno osposobljeni za te aktivnosti.“⁶⁸

Potrebno je prikupiti podatke o djeci/mladima/odraslim osobama s autizmom koji su bili upisani u redovne i posebne škole i koji su prekinuli školovanje. Također su potrebni podatci o djeci koja ni do 12. godine nisu upisana u školu ili su dobila rješenje o primjerenom obliku školovanja koje nije provedeno i postavlja se pitanje zašto ne postoje.

Obrazovanje nastavnika osnovnih i srednjih škola za rad s djecom s TUR koje je sad izborno treba postati obavezno.

Potrebno je razvijati sustav kontinuirane edukacije pružatelja usluga podrške za djecu s TUR.

Potrebno je razvijati sustav evaluacije postojećih modela podrške za djecu s TUR koje pružaju organizacije civilnog društva.

1. Koje se mjere poduzimaju za uspostavljanje mreže potpore inkluzivnom obrazovanju?
2. Koje se mjere poduzimaju u području izgradnje kapaciteta za podršku učenicima s TUR, predviđene Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije, posebno u smislu zapošljavanja potrebnog broja stručnih suradnika?
3. Što se poduzima u pogledu strukovnog obrazovanja učenika s TUR, odnosno sustava cjeloživotnog obrazovanja temeljenog na modelu ljudskih prava?
4. Što se poduzima u pogledu stvaranja jedinstvenog sustava obrazovanja?

⁶⁷ Narodne novine, br. 102/18.

⁶⁸ Prof. Žiljak.

Visoko obrazovanje – Ministarstvo znanosti i obrazovanja vodi evidenciju ukupnog broja studenata s invaliditetom bez naznake oštećenja, a pravo na stipendije i druge oblike izravne i neizravne potpore ostvaruju isključivo redoviti studenti. U skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, visoka učilišta nadležna su za provedbu i vođenje evidencije o prilagodbi nastavnih i ispitnih procesa i metoda vršnjačke potpore. POSI je stoga poslala anketni upitnik svim javnim i privatnim sveučilištima u Hrvatskoj, u kojem je tražila očitovanje o broju studenata kao i o tome jesu li u svrhu osiguravanja pristupačnosti i inkluzivnog obrazovanja vršili razumnu prilagodbu. Od ukupnog broja sveučilišta 70% ih se na isti očitovalo. Iz dobivenih podataka proizlazi da od ukupnog broja studenata s invaliditetom, ondje gdje se vodi evidencija, najveći dio ima neku vrstu tjelesnog oštećenja, i to nešto više od 75%, od čega su u većini prepoznati studenti s vidljivim, odnosno tjelesnim i osjetilnim invaliditetom, dok je najmanje evidentiranih osoba s psihičkim teškoćama.

Sveučilišta su naglasila da su razumnu prilagodbu omogućavali studentima ako je za to postojala potreba, no POSI nisu dostavljeni adekvatni izvodi iz evidencije o prilagodbi nastavnih i ispitnih procesa i metoda pa se da zaključiti da se ovakva evidencija niti ne vodi. Nesporno je da je upravo nedostatak zakonske regulative u vidu obvezne reguliranja pristupačnosti, sustavne podrške i prilagodbe ono što učenike s TUR odvraća od visokog obrazovanja.

Ustanove koje su se arhitektonski prilagodile i osigurale druge prilagodbe imaju i veći broj studenata s invaliditetom. To dokazuje da učenici s teškoćama prilikom donošenja odluke o nastavku svog obrazovanja ostaju i dalje vrlo ograničeni u izboru, upravo zbog navedenih prepreka. Većina ustanova smatra važnim pribavljanje finansijskih sredstava za osiguranje prostorne pristupačnosti i edukaciju nastavnog i nenastavnog osoblja. Tek se u pojedinačnim odgovorima navode druge potrebe, kao što je usvajanje kriterija i prava za uključivanje OSI odnosno formalnog uređenja tko su studenti s invaliditetom, kako dokazuju svoj status i na koju podršku i prilagodbu imaju pravo.

Problem je u tome što je uključivanje OSI u visoko obrazovanje još uvjek zakonski neregulirano. Sve više do izražaja dolazi nedostatak sustavne podrške, prijeko potrebne zakonske regulative i jasno definiranih procedura kojima bi se utvrdili načini na koje bi se studentima s invaliditetom pružala podrška, kao i uvjeti pod kojima bi se pružala. Dok neke oblike podrške studentima pružaju udruge (usluge asistenta u nastavi, prevoditelja za znakovni jezik, daktilografa, čitača ekrana, literature u digitalnom obliku itd.), velik nedostatak navedenih čimbenika ne može se nadoknaditi stipendijama, naknadama za prijevoz, smještajem u studentskom domu ili subvencioniranjem prehrane od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Ukupno gledajući, pristupačnost je i dalje nezadovoljavajuća.

„Za potrebe dostupnog i pristupačnog visokog obrazovanja potrebno je osnažiti kapacitete nastavničkog kadra na visokim učilištima uvođenjem edukacija o mogućnostima i načinima razumne prilagodbe nastavnih materijala i ispitnih zadataka, te načinima komunikacije sukladno pojedinim vrstama invaliditeta njihovih studenata. S tim ciljem predlažem da se stvori baza dostupnih i raspoloživih stručnjaka na nacionalnoj razini (savjetodavna i izvršna ekspertno/radna skupina) koja bi svojim znanjima bila pomoć nastavnicima kod pripreme nastavnih materijala. Predlažem da takva skupina ima mogućnosti, finansijske i potrebnu opremu (npr. za štampanje nastavnih materijala na Braillovu pismu) odgovoriti na potrebe nastavnika kod prilagodbe npr. nastavnih materijala. Ta ekspertna skupina bila bi na

*raspolaganju nastavnicima u visokom obrazovanju u trenutku kada na nastavi imaju studenta s invaliditetom.*⁶⁹

„Potrebno je učiniti obveznom i sustavnom edukaciju nastavnoga, stručnog i administrativnoga osoblja na visokim učilištima o mogućnostima studenata s različitim oblicima invaliditeta te načinima prilagodbe akademskih sadržaja njihovim mogućnostima, kojima se pritom ne kompromitiraju akademski standardi; visokoškolske nastavnike dodatnom edukacijom treba osnažiti u shvaćanju njihove odgovornosti u stjecanju i procjeni stečenih kompetencija svih studenata, pa tako i studenata s invaliditetom.”⁷⁰

Usvajanje Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021., kao niti izmjene i dopune Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, nisu popunili pravnu prazninu koju pravobraniteljica za OSI godinama ističe kao znatnu prepreku uključivanju studenata s invaliditetom uz visoko obrazovanje. Ovaj potonji niti dalje ne spominje, a osobito ne propisuje pravo na podršku i razumnu prilagodbu kao niti načine njihova ostvarivanja.

S obzirom na potrebe prilagodbi i podrške studentima s invaliditetom, bilo bi korisno dobiti uvid u namjenu i učinkovitost utrošenih sredstava za studente s invaliditetom.

Preporučuje se Vladi da analizira korisnost utrošenih sredstava iz tzv. programskih ugovora vezano uz olakšanje pristupa studiju studentima s invaliditetom i u skladu s potrebama nastaviti s financiranjem ovih aktivnosti.

1. Što Ministarstvo znanosti i obrazovanja planira poduzeti kako bi se regulirala studenska prava i propisali minimumi standarda podrške i prilagodbe koji bi sve visokoobrazovne ustanove morale pružati, kao i sankcionirati njihov izostanak?
2. Postoje li planovi za propisivanje obveze osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju?

Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje – „U obrazovanju se uglavnom spominju samo djeca u redovnom obrazovanju, ne spominje se obrazovanje odraslih niti koncept cjeloživotnog učenja, što je ključno za obrazovanje odraslih OSI. Bez uređenog provođenja cjeloživotnog učenja OSI i onih koji im pružaju usluge nije moguće rješiti probleme koji se spominju u Zaključnim primjedbama i preporukama o Inicijalnom izvješću Hrvatske.⁷¹ Hrvatska ima jednu od najmanjih stopa sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom učenju u EU (oko 3% umjesto planiranih 15%), a podataka o sudjelovanju OSI nema. Nedostajuća strukovna znanja i ključne kompetencije (znanje jezika, digitalne vještine, poduzetničke vještine) otežavaju zapošljavanje. Novi Zakon o obrazovanju odraslih se priprema već 4 godine i još nije donesen, a upravo bi on trebao olakšati fleksibilnije uključivanje u obrazovanje odraslih i prilagodbu sadržaja i metoda rada. Nastavnici u obrazovanju odraslih trebali bi biti dodatno osposobljeni za te aktivnosti (to bi trebalo također ugraditi u Zakon).”⁷²

1. Kada će se donijeti novi Zakon o obrazovanju odraslih koji bi pružio mogućnost fleksibilnog, prilagođenog i pristupačnog provođenja formalnog obrazovanja odraslih kako bi se OSI mogle uključivati u te programe?

⁶⁹ Dr. sc. M. Sabljar – viša predavačica.

⁷⁰ Prof. Kiš-Glavaš.

⁷¹ Čl. 6., 8., 27., 28. i 29. KPOSI.

⁷² Prof. Žiljak.

ČLANAK 25. ZDRAVLJE

U svrhu odobravanja održavajuće rehabilitacije koja ima za cilj prevenciju ili sprječavanje pogoršanja stanja te kod ostvarivanja prava na ortopedsko pomagalo ili medicinsku uslugu OSI ili djetetu s TUR i dalje je prisutno pretjerano administriranje od strane nadležnih tijela kao i učestalo dokazivanje stanja koje je trajno i gdje je vidljivo iz medicinske dokumentacije da nije došlo do ozdravljenja i ne može se niti očekivati. Primjerice, cerebralna paraliza, tetraplegija, neuromuskularne bolesti i dr.

Smatramo i preporučujemo da se osobi s teškim i trajnim promjenama kojoj je utvrđena potreba za ortopedskim i drugim pomagalima ili uslugama čitav postupak opskrbe pojednostavi i olakša te joj se odobri pomagalo ili usluga sukladno njezinom stanju, individualnoj potrebi i funkcionalnim sposobnostima, a ne po univerzalnom principu.

Unatoč značajnim upozorenjima i preporukama POSI, nadležna tijela nisu osigurala dostupnost zdravstvenih usluga jednako za sve OSI u svim dijelovima RH.

I dalje je znatan broj nepristupačnih zdravstvenih ustanova, kao i pružatelja usluga u javnom i privatnom sektoru.

Preporučujemo da se osigura pristupačnost – arhitektonska, orijentacijska i komunikacijska – pa time i dostupnost usluga i ostvarivanje prava na zdravlje.

Zdravstvene ustanove i ustanove socijalne skrbi nedovoljno su opremljene osnovnim pomagalima za osobe s invaliditetom, kao što su primjerice transfer dizalice, nemaju dovoljno osoblja pa tijekom boravka u bolnici ili na rehabilitaciji osobe smanjenje pokretljivosti i/ili dugotrajno ležeće ostaju u krevetu i često dolazi do neželjenih posljedica, npr. razvoja dekubitusa.

Ponavljamajuće i nove pritužbe POSI potvrđuju kako i dalje ne postoji adekvatna skrb u pogledu prevencije, liječenja i saniranja dekubitalnih rana i ukazuju na alarmantno stanje.

Upozoravamo i ponovno preporučujemo kako je vrlo važno raditi na prevenciji nastanka dekubitalnih rana u bolničkim uvjetima primjerenim medicinskim postupcima, educiranim i dovoljnim brojem osoblja, ali i antidekubitalnom opremom. Jednako je tako važno raditi i na samom sprječavanju nastanka rana u izvanbolničkim uvjetima (socijalnoj sredini). Istaknuta je potreba povezivanja zdravstva s resorom socijalne skrbi budući da je međuresorna suradnja neophodna upravo u dijelu prevencije i utjecaja socijalnih uvjeta na nastanak dekubitusa.

U slučaju nastanka ili saniranja dekubitalnih rana u bolničkom okruženju, preporučujemo stvoriti uvjete kako bi se ispunili „najviši ostvarivi zdravstvenih standardi“ iz članka 25. KPOSI.

Potrebno je osigurati financijska sredstva kako bi se omogućila stručna kapacitiranost zdravstvenih ustanova, kontinuirana edukacija osoblja, kao i opremljenost adekvatnim pomagalima koja služe za prevenciju daljnog invaliditeta.

1. Što Vlada poduzima kako bi educirala stručnjake i usmjerila ih u usko specijalizirana područja poput spinalnih ozljeda i dr., a kako bi osobe s invaliditetom imale adekvatno praćenje, liječenje i rehabilitaciju radi specifičnih posljedica različitih oštećenja?
2. Na koji način Vlada namjerava pristupiti problematični neadekvatnih i zastarjelih pomagala koja se nalaze na listi pomagala HZZO-a te osigurati nabavu novih inovativnijih i boljih rješenja?
3. Na koji način Vlada namjerava riješiti problem suvišnog administriranja prilikom priznavanja prava na medicinsku uslugu kod dijagnoza s trajnim oštećenjima zdravlja?

4. Na koji način Vlada namjerava ubrzati realiziranje priznatih medicinskih usluga, primjerice, fizičke terapije i medicinske rehabilitacije?
5. Na koji način Vlada namjerava ubrzati osiguravanje pristupačnosti odnosno dostupnosti zdravstvenih usluga, kako bi djeca s TUR i OSI mogli ostvariti pravo na zdravlje?

Osobe s invaliditetom i djeca s TUR zbog nemogućnosti bolničkog sustava da osigura podršku nailaze na velike teškoće u bolničkom liječenju. Primjerice, za liječenje zubi potreban je poseban prostor, oprema te sudjelovanje liječničkog tima. Uvjeti za pružanje ovakve stomatološke zaštite postoje samo u malobrojnim ordinacijama, u pojedinim dijelovima Hrvatske ih nema, a drugdje su nedopustivo duge liste čekanja pa stoga ne možemo govoriti o primjerenoj stomatološkoj zaštiti. S obzirom na specifičnosti samog invaliditeta zabilježene su situacije kada se osobi umjesto sanacije zuba radi vađenje zuba jer je to lakše.

Potrebno je osigurati dostupnu stomatološku zaštitu i potrebnu podršku u sklopu bolničkog sustava kako bi djeca s TUR i osobe s invaliditetom na području cijele RH imale pravo na bolničko liječenje na ravnopravnoj osnovi s ostalima.

Potrebno je raditi na osmišljavanju mobilnih timova za stomatološku zaštitu koji bi ulazili u kuću korisnika i pružali stomatološku zaštitu. To bi prvenstveno bilo od velikog utjecaja kod stanovništva koje zbog nedostatka usluga u zajednici nije u mogućnosti pristupiti zdravstvenim ustanovama kao i onoga koje živi u ruralnim područjima.

„I dalje je znatan dio zdravstvenih ustanova nepristupačan za djecu s TUR. Također, nije razvijen sustav podrške za gluhi, slijepu i gluhoslijepu djecu koja borave u zdravstvenim ustanovama. Iako zakoni i podzakonski propisi omogućavaju besplatni boravak roditelja uz dijete u bolnici, to nije osigurano u dovoljnoj mjeri zbog ograničenih bolničkih kapaciteta. Uočen je nedostatak stručnjaka – liječnika specijalista, odjelnih psihologa, socijalnih radnika i medicinskih sestara, što se odražava na razinu pružene zdravstvene zaštite za djecu. **Većina je bolnica u derutnom stanju koje ne osigurava dostojanstvo ni zaštitu privatnosti pacijenta. Nedovoljno se uvažava pravo djeteta na sudjelovanje u odlučivanju o liječenju.**“⁷³

Preporučuje se da država osigura podršku djeci s TUR prilikom obavljanja zdravstvene zaštite te boravka u zdravstvenim ustanovama.

1. Što Vlada poduzima kako bi osigurala sustavnu podršku djeci s TUR tijekom liječenja u bolnicama?

HZJZ je 2016. godine proveo istraživanje pod nazivom: *Analiza dostupnosti ginekoloških pregleda ženama s tjelesnim invaliditetom u Republici Hrvatskoj*⁷⁴. U zaključku istraživanja se navodi da *ne postoji dovoljan broj ginekoloških stolova prilagođenih, i u potpunosti dostupnih, ženama s tjelesnim invaliditetom, a što ima značajne posljedice*. PRS u svom izvješću također ukazuje na *važnost teritorijalne rasprostranjenosti te pristupačnosti ginekoloških stolova, posebice u manjim odnosno ruralnim mjestima i sredinama*. U kontekstu navedenog treba napomenuti kako žene s invaliditetom još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri upoznate sa svojim

⁷³ Pravobranitelj za djecu.

⁷⁴ Hrvatski časopis za javno zdravstvo, vol. 12, br. 47, 7. srpnja 2016.

*spolnim i reproduktivnim pravima, a kojima i KPOSI posvećuje pažnju. Navedeno se svakako posljeđично odražava i na ostvarivanje roditeljstva.*⁷⁵

Nemogućnost korištenja ginekoloških usluga bez osigurane podrške i pomoći izravno utječe na odluku žena s invaliditetom da odgađaju ginekološke preglede ili odustaju od njih, čime su dodatno izložene riziku razvoja bolesti. Premda se u RH provodi nacionalni preventivni program sprječavanja karcinoma dojki, isti nije jednako dostupan za žene s težim invaliditetom zbog nepristupačnosti. Žene s invaliditetom, osobito s težim tjelesnim invaliditetom, upravo su zbog postojanja invaliditeta sklonije zanemarivanju svog zdravstvenog stanja, budući da im je svaki odlazak liječniku otegovat zbog nekog vidi nepristupačnosti (mjesta, ordinacije, pomagala). Osim toga, žene s invaliditetom u ruralnim područjima dodatno su izloženije predrasudama okoline u pogledu spolnog i reproduktivnog zdravstvenog stanja, a izostaju sustavne i ciljane aktivnosti usmjerene na otklanjanje negativnih stavova okoline i poticanje žena s invaliditetom da redovito pristupaju preventivnim pregledima.

Stoga preporučujemo veću dostupnost zdravstvene zaštite žena s invaliditetom, posebice u ruralnim sredinama, kao i veću informiranost o važnosti ostvarivanja prava na zdravlje.

Ovo potvrđuju i navodi iz istraživanja: "Iskustvo rada Udruge za osobe s invaliditetom ukazuje da se žene s invaliditetom iz ruralnog djela županije u manjem broju odazivaju preventivnim pregledima. Poglavito se to odnosi na žene koje nisu članice niti jedne udruge za osobe s invaliditetom. Razlog neobavljanja preventivnih pregleda nije samo udaljenost, već i nedovoljna osvještenost žena o potrebi takvih pregleda..."

„Inače su u našoj županiji odazivi u sklopu Nacionalnih programa ranog otkrivanja raka iznad prosječni, a odazivi žena okupljenih u udrugama OSI su niži od prosjeka. Možemo pretpostaviti da su odazivi drugih žena s invaliditetom koje nisu članice nekih udruga još i lošiji.“

Preporučujemo osiguravanje elemenata pristupačnosti i dostupnosti zdravstvenim uslugama te ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu žena s invaliditetom.⁷⁶

Potrebno je opremiti zdravstvene ustanove ginekološkim stolovima prilagođenim ženama s invaliditetom te omogućiti njihovu teritorijalnu rasprostranjenost.⁷⁷

1. Na koji se način planira učiniti dostupnom zdravstvena skrb o reproduktivnom zdravlju za djevojke i žene s invaliditetom?

Edukacija o reproduktivnom zdravlju većini žena s invaliditetom nije dostupna. Ne postoje odgovarajući edukativni materijali o reproduktivnom zdravlju i pravima za žene s različitim vrstama invaliditeta, neovisno o tome žele li rađati ili ne (o dostupnosti ginekoloških ordinacija i pregleda, mamografije, pobačaja). Nema edukacije zdravstvenog osoblja (ginekologa/ginekologinja, primalja, patronaže) za rad sa ženama s invaliditetom.

1. Kako se planira provoditi edukacija djevojaka i žena o reproduktivnom zdravlju te na koji način će edukacija biti dostupna? Planira li se izrada i distribucija odgovarajućih edukativnih materijala o reproduktivnom zdravlju djevojaka i žena?

⁷⁵ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

⁷⁶ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

⁷⁷ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

2. Kako se planira provoditi dodatna edukacija zdravstvenih radnika o reproduktivnom zdravlju žena? Na koji način se planira izraditi kurikulum takve edukacije i koga se planira uključiti?⁷⁸

Mišljenja smo kako se ne radi dovoljno na edukaciji ukupnog medicinskog osoblja o primjerenom načinu ophođenja i komuniciranja s osobama s invaliditetom, odnosno navedeno zavisi od pojedinačnih inicijativa.

Potrebno je osigurati provođenje ciljanih edukacija budućih i sadašnjih stručnjaka u zdravstvenom sustavu o specifičnostima te primjerenom načinu ophođenja i komuniciranja s osobama s invaliditetom.

Potrebno je u obrazovanje zdravstvenih djelatnika uvrstiti specifičnosti osoba s različitim vrstama invaliditeta, a tu temu uvrstiti i u obvezne programe cjeloživotnog učenja.

Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici – Razvoj usluga zaštite mentalnog zdravlja u zajednici važan je preduvjet razvoja izvaninstitucionalne skrbi o osobama s mentalnim oštećenjima. Iako je potreba razvoja usluga mentalnog zdravlja predmetom brojnih stručnih rasprava, ovaj proces u Hrvatskoj nije niti započeo, a nije donesena niti nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja.

Prema informacijama kojima raspolaže POSI, a vezano za stavove struke o ovoj temi, psihijatrijska struka podržava razvoj usluga u zajednici, osobito mobilnih psihijatrijskih timova te je psihijatrijsko društvo HLZ uputilo preporuku HZZO-u o potrebi reguliranja ove usluge. Međutim, usluga nije još uvijek regulirana niti dostupna OSI.

Potrebno je na zakonodavnoj razini, ali i reorganizacijom i decentralizacijom u sustavu zdravstvene zaštite osigurati izvaninstitucionalne oblike zaštite mentalnog zdravlja na regionalnoj (područnoj) razini, kao i mobilne stručne multidisciplinarne timove.

Potrebno je osigurati pravo na mentalno zdravlje osobito osobama s intelektualnim teškoćama i autizmom, kao i specijaliziranu zdravstvenu zaštitu.⁷⁹

1. Što Vlada poduzima i planira poduzeti kako bi osigurala izvaninstitucionalne oblike zaštite mentalnog zdravlja djeci s TUR i OSI te mobilne stručne timove na cijelom teritoriju RH?

ČLANAK 26. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Postoji neusklađenost propisa koji uređuju pravo na profesionalnu rehabilitaciju, posebno sustava mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, a što koči razvoj i provedbu novog modela profesionalne rehabilitacije koji se provodi sukladno propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI. U sustavu mirovinskog osiguranja s postupcima profesionalne rehabilitacije se započinje tek nakon što nastupi znatno propadanje radnih sposobnosti 50% ili više, ali i motivacije za rad, a što se neminovno događa nakon dugotrajnih bolovanja te je sustav i dalje usmjeren na umirovljenja umjesto na zadržavanje zaposlenja. Kod mnogih osoba, iako ne postoji umanjena radna sposobnost, postoje poteškoće u odnosu na rad proizašle iz zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta, pa stoga i potreba za nekom vrstom usluge profesionalne rehabilitacije u najranijoj mogućoj fazi. Sustav zdravstva svoju ulogu u profesionalnoj rehabilitaciji ne prepoznaće, stoga nedostaje nužna podrška zdravstva u smislu ranog prepoznavanja potreba za nekim oblicima profesionalne rehabilitacije, kako bi se osoba što duže održala u svijetu rada.

⁷⁸ Udruga Roda – Roditelji u akciji.

⁷⁹ Prof. Leutar i doc. Buljevac.

Osnovana su i djeluju četiri centra za profesionalnu rehabilitaciju. Iako su stvorene zakonodavne pretpostavke za jačanje njihovih kapaciteta, i dalje u centrima nedostaje stručnjaka odnosno multidisciplinarnih timova, kao i teritorijalno razvijena mreža izvoditelja pojedinih usluga profesionalne rehabilitacije. Ne postoje programi socijalnog uključivanja namijenjeni razvijanju radnih sposobnosti OSI koje nisu spremne za uključivanje u svijet rada, a uključivanjem u ove programe mogli bismo očekivati njihovo zapošljavanje.

Potrebno je pružiti podršku nositeljima modela profesionalne rehabilitacije koji se provodi sukladno KPOSI te propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI. Potrebno je inicirati izmjene i dopune propisa kojima bi se uklonile postojeće prepreke za što ranije uključivanje OSI u postupak profesionalne rehabilitacije i na taj način unaprijedio postojeći sustav.

Sustav podrške za odrasle osobe s autizmom trebao bi se razvijati u dva pravca: podrška u svakodnevnom životu i u slobodnom vremenu te podrška u uključivanju u svijet rada i zapošljavanje.

Potrebno je kontinuirano educirati stručnjake u sustavu profesionalne rehabilitacije o primjeni Međunarodne klasifikacije funkciranja i invaliditeta (ICF) s posebnim naglaskom na upoznavanje s međunarodnim primjerima dobre prakse u primjeni ove klasifikacije.

1. Koje su zapreke za donošenje zakonodavnih rješenja kojima bi se uklonile prepreke koje onemogućavaju provedbu novog modela profesionalne rehabilitacije sukladno načelima KPOSI (u pogledu ranog započinjanja postupaka profesionalne rehabilitacije, jednake dostupnosti usluga profesionalne rehabilitacije za sve osobe s invaliditetom, a u svrhu što duljeg ostanka u svijetu rada)?
2. Koji su razlozi da još uvijek nemamo programe socijalnog uključivanja, unatoč tomu što je zakonom predviđeno njihovo donošenje?

ČLANAK 27. RAD I ZAPOŠLJAVANJE

U odnosu na ukupan broj zaposlenih u RH, broj zaposlenih OSI je i dalje nizak.

Nisu osigurani poticaji kojima bi se financirao prijevoz na posao za teško pokretne osobe s invaliditetom i naknada plaća kao nadomjestak do iznosa pune plaće za rad u nepunom radnom vremenu, jer rad u punom radnom vremenu i nemogućnost dolaska na posao kod mnogih osoba s invaliditetom predstavlja glavnu zapreku za prihvatanje i zadržavanje zaposlenja. Podrška na radnom mjestu u vidu radnog asistenta ne postoji. Razumna prilagodba na radnom mjestu i dalje je teško ostvarivo pravo za osobu s invaliditetom, čiji koncept nailazi na nerazumijevanje poslodavaca i radnog kolektiva, posebno u slučajevima tzv. nevidljivog invaliditeta. U slučajevima potrebe prilagodbe uvjeta ili organizacije rada koja često ne zahtijeva finansijske ili druge troškove, nedostaju kriteriji/smjernice koji bi definirali što je razumno. Omogućavanje razumne prilagodbe najčešće ovisi o volji poslodavca, budući da nadležna inspekcija u području rada ovu okolnost kao propust obvezu ne utvrđuje, iako je prekršajnim odredbama predviđena novčana kazna. Ukoliko ne postoji volja poslodavca, mogućnost ostvarenja prava na razumnu prilagodbu ovisi isključivo o finansijskim i drugim mogućnostima osobe s invaliditetom da zaštitu traži pred sudom. Zakon o radu ne predviđa omogućavanje razumne prilagodbe u slučajevima postojanja poteškoća u odnosu na rad ukoliko istovremeno nije nastupilo umanjenje radnih sposobnosti.

Ne poštaju se zakonske odredbe koje osobama s invaliditetom daju prednost pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima u javnim i državnim institucijama te poslodavci nastoje izbjegći primjenu

ovog prava iskorištavanjem zakonskih nedorečenosti. Primjer je za to provedba usmenog dijela testiranja u okviru natječajnog postupka čiju je objektivnost teško dokazati, čime se ostavlja prostor izbjegavanju ove obvezu.

Potrebne su dodatne smjernice za utvrđivanje kriterija razumnosti u slučajevima prilagodbi uvjeta i organizacije rada, posebice kada se radi o nevidljivom invaliditetu.

Potrebno je osigurati i razvijati različite oblike razumne prilagodbe pri zapošljavanju i radu – od fleksibilnog radnog vremena, nepunog radnog vremena, do mogućnosti rada od kuće i drugo, koji unatoč tomu što su predviđeni zakonom ne nailaze na primjenu u praksi.

Preporučujemo da Vlada pokrene kampanje radi podizanja svijesti o pravima OSI u svijetu rada i njihove pune afirmacije u skladu s KPOSI.

Zbog velike nezaposlenosti i teškog zapošljavanja potrebno je omogućiti kvalitetnije sustave prekvalifikacije i dokvalifikacije OSI.⁸⁰

Zahvaljujući sve prisutnjem nedostatku radne snage na tržištu rada u Republici Hrvatskoj posljednjih godina, ali i inače u zapošljavanju i radu, nedovoljno atraktivni potencijalni zaposlenici, ranjive skupine, odnosno skupine s faktorom otežane zapošljivosti, u koje svakako spadaju i osobe s invaliditetom, dobivaju svoju šansu. Povećano zapošljavanje OSI, međutim, posljedica je zasigurno i donošenja brojnih pozitivnih mjera i kvalitetnih zakonskih rješenja kojima u našoj zemlji svjedočimo unazad nekoliko godina.

Iako je kao rezultat donesenih mjera prisutno povećanje broja zaposlenih OSI, ono nije sukladno očekivanom. Stoga je potrebno provoditi znanstvena istraživanja koja bi provjerila učinak mjera i predložila njihovu dopunu i/ili korekciju.⁸¹

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI, sukladno svojim poslovima u smislu provođenja politike razvitka i unapređivanja profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI, a u skladu s člankom 37 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI⁸², treba inicirati, podržavati i financirati provođenje znanstvenih istraživanja koja bi omogućila realizaciju navedenog.⁸³

1. Koje mjere Vlada planira poduzeti da bi pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima u javnim tijelima bilo doista ostvarivo u praksi, a ne „mrtvo slovo na papiru“ te na koji način Vlada planira povećati broj zaposlenih OSI u javnom sektoru?
2. Koje mjere Vlada planira poduzeti kako bi osigurala da provjere kandidata u usmenom dijelu testiranja (intervju) budu provedene i ocjenjivane prema objektivnim kriterijima i tako sadržajno podložne nadzoru nadležne inspekcije?
3. Što Vlada planira poduzeti za podizanje svijesti poslodavaca o tome da je razumna prilagodba temeljno načelo za ostvarivanje prava osobe s invaliditetom, a ne povlašteni tretman?

ČLANAK 28. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Od travnja 2018. izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi određeni su povećani iznosi osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu, a plaća i autorski honorar ne utječu na ostvarivanje osobne invalidnine. Međutim, druge vrste prihoda utječu, a zadržano je ograničenje na visinu mirovine kao cenzusa za ostvarivanje osobne invalidnine, čime se ponavlja diskriminacija

⁸⁰ Prof. Leutar i doc. Buljevac.

⁸¹ Prof. Kiš-Glavaš.

⁸² Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 39/18.

⁸³ Prof. Kiš-Glavaš.

jedne kategorije korisnika osobne invalidnine (osoba s teškim invaliditetom) u odnosu na drugu.

Pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja traži ozbiljan redizajn, posebno u smislu reguliranja uvjeta za ostvarivanje ovog prava bez diskriminacije po osnovi vrste i težine invaliditeta.

Zakonske odredbe u najvećoj mogućoj mjeri treba uskladiti s načelima KPOSI, kao npr. ukidanje cenzusa kod osobne invalidnine, pravo na status njegovatelja omogućiti i drugim članovima obitelji, prava i usluge koncipirati na takav način da u najvećoj mogućoj mjeri podržavaju neovisno življenje OSI (npr. pravo na rad i pravo na smještaj).

Unatoč višegodišnjim najavama, nije izrađen, a niti donesen Zakon o inkluzivnom dodatku, koji bi definirao naknade isključivo temeljem težine invaliditeta, odnosno funkcionalnim sposobnostima osobe s invaliditetom, neovisno o prihodu i drugim obilježjima.

Centre za socijalnu skrb kao temeljne ustanove sustava potrebno je i kadrovski, profesionalno i prostorno ojačati kako bi bili sposobni pratiti i pravovremeno reagirati na nova društvena kretanja. Potrebna je ozbiljnija reforma sustava socijalne skrbi kroz daljnju decentralizaciju sustava, racionalizaciju ovlasti centara za socijalnu skrb i jačanje međuresorne suradnje.

Naknade za povećane izdatke koji proizlaze iz invaliditeta trebaju se temeljiti na individualnim procjenama stupnja potrebne podrške bez imovinskog i prihodovnog cenzusa.

Potrebno je uvesti inkluzivni dodatak jer je osobna invalidnina vrlo često stigmatizirajuće pravo.⁸⁴

1. Koji su razlozi da Vlada kroz dosadašnje zakonodavne izmjene nije omogućila da naknade na osnovi invaliditeta ne ovise o prihodovnom ili imovinskom cenzusu, već jedino o stupnju i težini invaliditeta? Preporučujemo napraviti sveobuhvatnu analizu.
2. Što Vlada planira poduzeti kako bi sve usluge i prava namijenjena osobama s invaliditetom bila koncipirana na takav način da podržavaju neovisan život i uključenost u zajednicu?
3. Koje mjere Vlada planira provesti u cilju reforme sustava socijalne skrbi i jačanja međusektorske suradnje u području zaštite prava OSI?

ČLANAK 29. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Aktivno sudjelovanje žena s invaliditetom u životu zajednice izraženo je i kroz njihov rad u udrugama OSI. Od ukupno 18 saveza udruga OSI u RH, na čelu 13 od njih su žene, od kojih su 4 žene s invaliditetom. U Hrvatskoj postoji velik broj iznimno uspješnih žena s invaliditetom u sportu, umjetnosti i kulturi koje na najbolji mogući način promoviraju mogućnosti žena s invaliditetom.

I dalje se ne vodi službena statistika o sudjelovanju OSI u predstavničkim i izvršnim tijelima na svim razinama. U trenutnom sazivu Hrvatskog sabora RH ima jednu zastupnicu, ženu s invaliditetom.

Preporučujemo da se omogući sudjelovanje OSI u predstavničkim i izvršnim tijelima.

Također, zbog neriješene prilagođenosti javnih elektroničkih medija, što uvelike otežava uključivanja u predizborne rasprave, gluhe ili slijepi osobe i dalje su zakinute za sudjelovanje u raspravi. Problem postoji i u pristupačnosti biračkih mesta. Nema podataka o tome koliko

⁸⁴ Prof. Leutar i doc. Buljevac.

je biračkih mesta nepristupačno, a alternativnih mogućnosti glasanja (elektroničko glasanje) nema.

Još uvijek su prisutne teškoće u ostvarivanju političkih prava.

Nadležna izborna povjerenstva prilikom određivanja biračkih mesta dužna su voditi računa o njihovoj dostupnosti svim biračima, no u praksi je moguće da je mali broj biračkih mesta teže dostupan svim biračima i to isključivo zbog nemogućnosti određivanja biračkih mesta koja bi bila dostupnija.

Preporučujemo osigurati arhitektonsku, komunikacijsku i orijentacijsku pristupačnost biračkih mesta i mogućnost da osobe s invaliditetom budu birane te da mogu sudjelovati u raspravama koje prethode izborima.

Udruge OSI su zbog nepostojanja javnih pružatelja socijalnih usluga na sebe preuzele tu ulogu, a da im država istovremeno nije osigurala dovoljno sredstava za rad. Udruge stoga ne mogu vršiti svoju prvenstvenu ulogu zagovaranja prava i pružanje međusobne podrške, već se moraju profesionalizirati, za što nemaju sredstava ni kapaciteta.⁸⁵

Potrebno je ojačati sustav javne rasprave i više se oslanjati na mišljenje neposrednih korisnika i neposrednih provoditelja zakona – saveza, udruga i stručnih komora.⁸⁶

1. Koje su mjere poduzete kako bi se osigurala veća pristupačnost biračkih mesta OSI neovisno o oštećenju te što je učinjeno kako bi bile informirane u pristupačnom obliku vezano uz izborni proces?
2. Koje mjere poduzima i planira poduzeti država kako bi osigurala pristup informacijama biračima koji su OSI tijekom predizbornih kampanja?
3. Koje su mjere poduzete da bi se OSI osnažile te osiguralo njihovo veće sudjelovanje u predstavničkim i izvršnim tijelima?

ČLANAK 30. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Kao i u prethodnom razdoblju, unatoč preporukama UN-ova Odbora o pravima OSI i inicijativama organizacija civilnog društva, nije došlo do značajnijih pomaka u osiguravanju pristupačnosti glavnim kulturnim i sportskim objektima.

Upoznati smo s činjenicom kako u mnogim sredinama diljem RH postoji značajan broj nepristupačnih sportskih i kulturnih objekata, kinodvorana, kazališnih i drugih prostora, gdje se zapravo time uskraćuje djeci i osobama sa invaliditetom mogućnost da bez prepreka sudjeluju u kulturi i sportu.

Takve aktivnosti najčešće su financirane putem projekata čiji izvori financiranja uvelike ovise o finansijskim mogućnostima općina, gradova i županija koje najčešće raspisuju takve natječaje, a odobravaju minimalne iznose koji ponekad nisu dostatni ni za materijal, a kamoli za nešto više. Na natječaje od strane ministarstava uglavnom se javljaju organizacije civilnog društva čiji su članovi umjetnici, sportaši i drugi aktivni članovi društva koji to rade na profesionalnoj razini, a oni koji se bave time rekreativno i kao razonodom vrlo rijetko dobivaju podršku. Udruge koje se općenito bave pitanjima OSI vrlo često kao jednu od usluga pružaju organizaciju radionica u kojima mnoge osobe pokazuju svoje talente i vještine.

⁸⁵ Više se nalazi u čl. 3.-4. KPOSI.

⁸⁶ Više se nalazi u čl. 3.-4. KPOSI.

U većini pritužbi u ovom području iščitava se problem nepristupačnosti usluga i dobara koje se pružaju u starijim objektima, a od velike su važnosti za osobe s invaliditetom, vidljivo je da su i dalje tijela koja pružaju te usluge smještena u starijim građevinama, a kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi navodi se razlog da su građevine zaštićene kao kulturna dobra te se ne mogu dobiti ili se vrlo teško dobivaju suglasnosti konzervatora. Zakonom o suzbijanju diskriminacije⁸⁷, diskriminacijom se smatra uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanje temeljnih ljudskih prava.

Stoga preporučujemo da se uz pomoć financijskih sredstava i razmatranjem najprimjerenijih rješenja, a u skladu s propisima (ako je potrebno, treba ih i mijenjati) te uz intersektorsku suradnju Ministarstava te drugih tijela koja su suočena s navedenim problemom, kao i u suradnji s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom, a djeluju na lokalnoj razini, uklone postojeće prepreke.

1. Što Vlada planira poduzeti kako bi institucije na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini odbile prihvati prijedloge, zahtjeve ili zamolbe za pokroviteljstvima zbivanja koja se održavaju u prostorima nepristupačnim osobama s invaliditetom, budući da bi takva praksa kroz duže vremensko razdoblje trebala biti dodatni kvalitativni kriterij koji se uzima u obzir prilikom donošenja odluka o preuzimanju pokroviteljstava i organizacija događanja?

„Nedovoljno se iskorištavaju benefiti umjetničkih aktivnosti na predškolskom i osnovnoškolskom uzrastu kao doprinos razvoju osobnosti, umjetničkih potencijala i kreativnosti učenika s TUR.

Osobama s invaliditetom treba omogućiti pristup umjetničkim programima i započeti s umjetničkim aktivnostima u najranijoj dobi. Za uključivanje umjetničkih sadržaja u predškolske i osnovnoškolske institucije nužno je obrazovati odgojno-obrazovne stručnjake o problematici uključivanja OSI, pitanjima OSI i njihovim načinima učenja i sudjelovanja u umjetničkim programima. Osobe s invaliditetom, a prvenstveno djeca s TUR kroz sudjelovanje u aktivnostima umjetničkog područja imaju priliku različitim umjetničkim aktivnostima (područja likovne, glazbene, plesne i kazališne umjetnosti) holistički razvijati svoju osobnost, stjecati sposobnosti umjetničkih izričaja. Tako bi mi se omogućio intenzivniji razvoj osobnosti, razvijali bi osobne talente i kreativnost, a uključivanjem umjetnosti u najranijoj dobi omogućio bi se i kvalitetniji i sadržajniji budući život. Također, benefiti učenjem umjetnosti i putem umjetnosti prilika su i za olakšavanje svakodnevnih rutina i zadanosti određenim oblikom poteškoće ili invaliditeta. Takav rani doticaj s umjetnosti zahtijeva da se u sustav uvedu stručnjaci koji su adekvatno obrazovani. Stoga predlažem da svi odgojno-obrazovni djelatnici umjetničkog područja na svim razinama trebaju steći kompetencije rada s učenicima s teškoćama i osobama s invaliditetom. Zbog toga sugeriram kako je nužnost uvesti nove ili inovirati postojeće kolegije na svim visokoškolskim ustanovama umjetničke profilacije, jednako kao i na umjetničkim kolegijima učiteljskih fakulteta, sadržajima kojima bi budući nastavnici umjetničkih predmeta stjecali kompetencije za rad s osobama s invaliditetom. Također, kao mogućnost predlažem i uključivanje art terapeuta u redovne programe predškolskih i osnovnoškolskih ustanova, kako bi svoja znanja i umijeća terapijsko-umjetničkih spoznaja i aktivnosti uključivali i koristili za rad u svakodnevnom predškolskom i školskom životu djece s TUR i OSI. Njihovim uključivanjem u redovni odgojno-obrazovni sustav stvara se i prostor za oblikovanje specijaliziranih izvannastavnih aktivnosti

⁸⁷ Narodne novine, br. 85/08, 112/12.

*umjetničkog područja za potrebe djece s TUR i učenika s TUR kojima bi se pridonijelo i boljoj ukupnoj inkluziji takve djece.*⁸⁸

1. Što Vlada planira poduzeti kako bi učinila pristupačnim kulturne i sportske sadžaje, a kako bi Hrvatska kao jedna od najprivlačnijih turističkih destinacija učinila pristupačnim usluge i dobra turistima kao i građanima RH s invaliditetom, a u skladu s čl. 9, 19, 24, 30 KPOSI?
2. Što Vlada poduzima da bi potaknula djecu s TUR i OSI na uključivanje i sudjelovanje u kulturne i sportske sadžaje te razvijanje njihovih talenata i vještina od najranije dobi?

ČLANAK 31. STATISTIKA I PRIKUPLJANJE PODATAKA

Od 2015. do danas nije došlo do značajnijih pomaka u prikupljanju, vođenju i obradi statističkih podataka i nedostatna su istraživanja koja bi doprinijela unaprjeđenju zakonodavnog okvira i planiranja politika za OSI. Mišljenja smo da se ne provode u dovoljnoj mjeri sustavne analize koje bi dugoročno otklonile nedostatke i izazove u zakonodavnom okviru i politikama za OSI. Kao i u prikazu iz Paralelnog izvješća iz 2014. nije došlo do značajnijih promjena npr. u kvaliteti dostupnosti podataka o položaju osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra.

Svi statistički podaci trebaju uzeti u obzir KPOSI i prepreke u okruženju kada se predstavljaju podaci o invaliditetu.

1. Što Vlada namjerava poduzeti kako bi unaprijedila u različitim područjima prikupljanje, vođenje i obrade statističkih podataka o djeci s TUR i OSI?
2. Koliko je i u kojim područjima napravljeno istraživanja čiji su zaključci i analize podataka uvrštene u politike i zakonodavni okvir, a da se tiču islučivo djece s TUR i OSI?

ČLANAK 32. MEĐUNARODNA SURADNJA

Sukladno čl. 33.3 KPOSI, "Civilno društvo, a posebice OSI i organizacije koje ih predstavljaju, bit će uključene i u punoj mjeri sudjelovati u procesu praćenja provedbe."

Kako bi OCD koje se bave pitanjima djece s TUR i OSI mogle sudjelovati u međunarodnim aktivnostima koje se tiču rasprava i razmjena iskustva o provedbi KPOSI, potrebno im je osigurati dosta finansijska sredstva u tu svrhu.⁸⁹

1. Na koji način Vlada motivira i daje podršku OCD-ima koji se bave djecom s TUR-om i OSI kako bi se uključile u međunarodne aktivnosti vezano uz KPOSI?
2. Nastoji li Vlada uključiti OSI u Održive ciljeve razvoja AGENDA 2030. i na koji način?

ČLANAK 33. NACIONALNA PROVEDBA I PRAĆENJE

POSI je u razdoblju od 2018. do 2020. otvorila dva područna ureda, dok je treći u postupku, čime se ostvario strateški cilj da zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa OSI bude jednako dostupno svim građanima RH neovisno o invaliditetu, dobi i mjestu življjenja.

POSI je osnovana s ciljem osiguravanja efikasnije zaštite i ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u RH. Dosadašnja iskustva u 11 godina postojanja i rada institucije ukazuju da se aproksimativno godišnje prihvata oko 30% konkretnih preporuka upućenih nadležnim državnim i javnim tijelima, čime ne možemo biti zadovoljni.

⁸⁸ Dr. sc. M. Sabljar – viša predavačica.

⁸⁹ Odnosi se i na čl. 33 KPOSI.

Preporučujemo Vladi RH da doneše uputu kojom će obvezati državna i javna tijela da razmatraju i uvažavaju prijedloge i preporuke POSI.

Kako bi se osiguralo da se POSI prepoznaće kao središnje tijelo po čl. 33.2 KPOSI i da u tom smislu dobije više sredstava, posebno za aktivnosti praćenja, kao i da se osigura kontinuitet statusa, **preporučuje se Vladi da takvu ulogu POSI i formalno uredi određenim zakonodavnim aktom.**

„Pučki pravobranitelj re-akreditiran je kao nezavisna institucija za zaštitu ljudskih prava statusom A u ožujku 2019. godine. Sukladno Zakonu o pučkom pravobranitelju, pučki pravobranitelj i posebni pravobranitelji (uključujući POSI) potpisali su Sporazum o međuinstitucionalnoj suradnji. Pučka pravobraniteljica u potpunosti podržava da POSI bude i službeno priznata kao neovisni mehanizam za promicanje, zaštitu i praćenje provedbe KPOSI, što je potrebno i formalno urediti zakonodavnim aktom.“⁹⁰

Prava OSI kao i prava ostalih građana RH dio su nadležnosti svih vladinih resora i ministarstava pa je potrebno da se sva ministarstva aktivno uključe u kreiranje i provedbu politika za osobe s invaliditetom u svojoj nadležnosti. Ključna je koordinacija između ministarstava te drugih vladinih ureda i agencija, a koordinacija i nadzor provedbe su neki od većih problema u provedbi javnih politika u Hrvatskoj.

Potrebno je osnažiti i dodatno kapacitirati postojeće središnje tijelo (čl. 33.1. KPOSI) unutar Vlade Republike Hrvatske za koordinaciju politika za osobe s invaliditetom, učiniti njihov rad vidljivim i učinkovitim, kao i njegovo djelovanje.

Središnje tijelo i koordinativni mehanizam na razini države treba osigurati veću dostupnost pisanih smjernica i preporuka, kao i organizirati radionice s primjerima dobre prakse u provedbi pojedinih članaka KPOSI za sva upravna tijela, te osigurati sustavno praćenje i provjeru predloženih mjera i aktivnosti kako bi se izbjeglo prihvatanje predloženih mjera i aktivnosti samo načelno bez njihove stvarne provedbe.

Prateći provedbu Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti OSI 2017. – 2020. godine⁹¹ zamjećujemo kako su uvrštene Zaključne primjedbe i preporuke Odbora za praćenje primjene KPOSI u RH iz 2015. godine. Međutim, zabrinjava što u nekim područjima nije bila niti započeta realizacija pojedinih aktivnosti koje su trebale biti provedene još tijekom 2017. godine ili su dani načelni odgovori s odgodom izvršenja pojedinih mera. Za praćenje uspješnosti provedbe Nacionalne strategije prilično se izazovnim pokazuje provođenje evaluacija mjera i aktivnosti kod kojih su rokovi provedbe određeni s „kontinuirano“, na što je pravobraniteljica upozoravala i tijekom donošenja predmetne Nacionalne strategije. Također nisu vidljivi učinjeni rezultati koji su donijeli pozitivne promjene za krajnje korisnike – OSI.

Preporučujemo da se u novoj Nacionalnoj strategiji za izjednačavanje mogućnosti OSI od 2020. nadalje uvrste konkretnе mjere, aktivnosti evaluacija i rokovi te da pokazatelji rezultata budu jasni i isključivo vezani za osobe s invaliditetom.

1. Koje tijelo predstavlja koordinativni mehanizam o provedbi KPOSI?
2. Koliko često se odvijaju njihovi sastanci i koriste li se zaključci/preporuke u unaprjeđenju politika za OSI?

⁹⁰ Pučki pravobranitelj.

⁹¹ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217>

3. Koje je središnje tijelo i koordinativni mehanizam?
4. Tko je nezavisni mehanizam u skladu sa stavkom 2?
5. Koje mјere Vlada planira poduzeti za poboljšanje vertikalne koordinacije s regionalnim i lokalnim samoupravama?
6. Na koji način Vlada podupire i motivira aktivnosti OSI u skladu s čl. 33 st. 3 KPOSI?